

PAGINI LITERARE

SUMARUL:

- GRIGORE POPA . . . . . Invitație la poezie
YVONNE ROSSIGNON . . . . . Sbor, Scrisoare în lume, Rugăciune,
Raiul, Corăbierii lui Christoph Columb
TRAIAN CHELARIU . . . . . Casă pe nisip
M. BENIUC . . . . . Documente
V. VOICULESCU . . . . . Colind uitat
RADU GYR . . . . . La o margine de tinerețe
N. LADMISS-ANDREESCU . . . . . Adjutantul Tessier
ION SÂN-GIORGIU Cluj / Centrală Toamnă putredă Cluj
CONSTANTIN-STELIAN . . . . . Intâlniri
NICOLAE ROȘU . . . . . Un poet al „Omului nou”: Aron Cotruș

CRONICI

IDEI, OAMENI, FAPTE

Grigore Popa, (Scrisori din Paris). — Ion Ștefan, (Drumul studentului). — Barbu Zevedeu, (Sociologie Generală de P. Andrei). — V. Beneș, (Cronica plastică: Notă la expoziția lui Trucinsky; — Doamna Gal Ferent; — M. Füzesséry).

CĂRȚI

Romulus Demetrescu, (G. Ursu: Istoria Literară a Bârladului, II; — M. Șerban: Infirmități; — Mihail Sadoveanu: Nechifor Lipans Weib, trad. germ. de H. Krasser; — N. Crevedia: Buruieni de Dragoste).

INSEMNĂRI

Teodor Murășanu, (Cruciada literară a d-lui N. Iorga. — „Gândirea” în al 16-lea an de apariție. — Atlasul Linguistic Român. — Un debut poetic în grai bănățan).

P 299

INVITAȚIE LA POEZIE

Ca să scrii versuri trebuie să fi văzut multe orașe, oameni, lucruri; trebuie să cunoști animalele, să simți cum zboară păsările și să știi cum se mișcă florile când se deschid în faptul dimineții... Să te stăpânească amintirile multor nopți de dragoste din care niciuna să nu semene cu alta; strigăte de femei în durerile nașterii; lăuze suave, albe dormitând reculese. Să fi veghiat lângă cei în agonie, sau la căpătâiul morților, noaptea, singur într'o încăpere cu fereastra deschisă, prin care pătrund din când în când sgomotele lumii de afară.

Rainer Maria Rilke

Nicăeri poate, ca în aceste gânduri simple și revelatoare, nu s'a intuit mai limpede și mai profund ființa totalitară a poeziei. Nicăeri poate, nu s'a înfățișat în termeni mai firești și mai proprii destinul poetului, sortit să cunoască prin participare sporitoare toate zonele vieții și să înflorească nuferi din nămolul experiențelor. Rainer Maria Rilke, un prinț între prinții poeziei, a coborât cu privirile pătrunzătoare până la rădăcinile acesteia a surprins-o în *status nascens*, în izvoarele ei vitale și metafizice, deschizând poetului spre citire *cartea vieții și cartea naturii*, cu toată simfonia lor de accente, culori și aspecte. Prin aceasta, a așezat poezia în rândul marilor experiențe sufletești, — experiența religioasă și experiența metafizică, — iar pe purtătorul ei l-a ridicat la rangul divin al creatorilor de alte lumi. Nu! Poetul nu crește la periferia vieții și poezia nu se hrănește cu fărâmiturile dela masa celor înveștiți cu puterea zilei, fie acești potențați știința, politica sau morala. Poetul își are rădăcinile în inima vieții, iar poezia se hrănește din toate bucatele pământului și din toate luminile cerului. Poetul nu este un ostracizat nesperios al vieții, iar poezia un privilegiu al nebunilor. În curcubeul visului său totalitar, el împreună bucuriile pământului cu tristețile însingurate ale cerului, iar poezia nu este decât imnul vijelios al acestor sfinte, vegetale și metafizice împreunări.

Când spunem poezie nu înțelegem numai meșteșugul de a scrie versuri, după cum când zicem poet nu avem în vedere numai pe versificator. Un vers oare care poate să fie tot așa de departe de poezie ca psihotehnica de adevărata psihologie, iar un versificator poate să nu simtă nimic din *fiorul tragic al frumuseții*. Dacă e adevărat că cea mai frumoasă poezie rămâne totdeauna nescrisă, e tot așa de adevărat că sunt mari poeți cari nici n'au încercat măcar să scrie vreodată. Sunt acele firi, înzestrate cu puternice atitudini poetice, deschise tuturor rezonanțelor din lume și viață, care se consumă în trăire, lepădând orice tendință de exteriorizare. Aceste firi nu trebuie confundate cu timizii și cu bolnavii de toate categoriile. Ele se recrutează din toate categoriile de viață, în care rațiunea po-

litică și socială a împărțit omenirea. Acești poeți anonimi, mari în melancolia destinului lor tăcut, pot să fie țărani, lucrători, savanți și teologi. Toți aceștia sunt legați puternic de viață, chiar și când o detestă și-o blastămă, au dorul de aventură și setea de infinit. Toți sunt, în același timp, poeți și metafizicieni. Și nu e deloc o crimă să susținem, în plină luciditate de cuget, că sunt mult mai aproape de *fiorul estetic* decât mulți proști încărcăți cu certificate și doctorate de specialitate în istoria artelor și a literaturilor.

Când sunt țărani, acest fel de poeți își ară câmpul în cadența cântecului, privesc luceferii cerului și li-e dor de necuprins; când sunt lucrători, îndumnezeesc prin frățietatea lor uzina și înlocuiesc fumul mașinii cu aburii de lumină și răcoare a câmpurilor; când sunt savanți se revoltă împotriva dogmatismului îngust și fanatic, făcând apologia pascalianului *spirit de finețe*; când sunt teologi, adică filosofi și savanți ai credinței, inimile lor ard în psalmi de flăcări albastre spre Dumnezeu.

Poezia lor este una cu metafizica lor. Rădăcinile substanței lor lirice ridică sucurile hrănitoare ale experiențelor până la corola multicoloră a concepției lor despre lume și viață. În această zonă a experiențelor sufletești, unde *lirismul* stăpânește cu drepturile celui întâi născut, poezia, după cuvântul genial al romanticilor, este începutul și sfârșitul filosofiei. Aicea *lirismul* coincide cu *Logosul*. În acest ceas, poetul, liturgic și păgân, invocă suflul sărbătoresc și divin:

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Gib mir den grossen feierlichen Hauch (Stefan George)

Focul sensibilității se potolește, dramele interioare se limpezesc și „Duhul ordonator plutește deasupra apelor”. E primul semn când drumurile spre întrupare se despart. De drumul filosofului ne vom ocupa cu alt prilej, pe cel al poetului vom încerca să mâncăm acuma.

Consubstanțialitatea *lirismului* și a *logosului*, trebuie precizat aceasta, nu împiedecă de fel asupra mijloacelor de realizare ale poeziei și filosofiei. Fiecare din purtătorii acestor semne își alege drumul sortit de substanța sa creatoare. Încât din acest punct de vedere, nu e o monstruoșitate și o împietate, cum cred gravii și marginiții repetitori ai sistemelor obiective, să descoperim adeseori palpițiile și prezența unui suflet beat de poezie și de Dumnezeu sub cele mai grele și mai austere propoziții filosofice, „more geometrico demonstratae”. Sunt edificatoare în această privință exemplele prealogicului și ultralucidului Spinoza și ale grandiosului Hegel, care, cu toată monumentalitatea palatului său de gândire, tremura de teama că „știința omoară primăverile vieții”. Sau invers, cine n'a găsit în expresia nudă, densă și condensată a unui vers sau al unui fragment de proză mai multă filosofie decât în zeci de tratate de compilație savantă.

Vâna creatoare este aceeași, cu rădăcinile crescute din cele mai adânci zone ale sensibilității noastre lirice, iar cu petalele deschise spre toate zările sufletului.

Cine crede că poezia este sentimentalism nevertebrat, se înșeală amarnic. Experiența poetică este dură și aspră ca o asceză.

Dealtfel, cu toată aparența paradoxală, între trăirea orgiastică a poetului, — orgie care precede starea de incandescență lucidă și rece a creației, — și asceza sfântului există e intimă și ineluctabilă afinitate. Ne rezervăm pentru altădată plăcerea să dezvoltăm această temă. Deocamdată ne oprim la experiența poetică.

Această experiență este „cunoaștere, este stăpânânire sau dominație și este atitudine totalitară în fața lumii și vieții“. De aceea, mă gândesc mai ales la ultimul punct, se vorbește tot mai mult azi despre „viziunile metafizice ale marilor creatori de poezie“. Și nu e de mirare atunci că marile universități ale lumii, cum e multiseculara Sorbonă, au catedre speciale cu această destinație.

Profităm de această întâlnire cu realitatea brută, pentru a zăbovi puțin asupra unor opinii românești despre destinul poeziei actuale.

Revista „Pagini Literare“, Nr. 10—11, Octombrie-Noembrie 1936, într'o tâlcuitoare „însemnare“ a d-lui T. Murășanu, aduce părerile unui poet și ale unui critic literar, care nu de prea multă vreme au trecut din partea dreaptă în partea stângă a baricadei politice. S'auzim întâi poetul. E d-l Eugen Jebeleanu: „De ce să ne mai minșim? Există o tragedie a poeziei de azi. Se apropie moartea cântecului și poetul nu o simte. Modurile poetice actuale au atins epuizarea“. Lirica de astăzi, atât de prezumțioasă și în aparență ajunsă la maximum de altitudine, este în realitate de o fadă uniformitate. O sărăcie de motive de inspirație extremă. O lipsă de autenticitate, de culoare, de diferențiere dezolantă. Ironic paradox: Într'o epocă de mașini la maximă presiune, de furnale în continuă ardere și dinamică revoluționară, poezia e mai statică decât oricând“.

S'auzim acuma pe d-l G. Călinescu: „Poezia română din ultimul deceniu este așa de anemică, așa de rău orientată, încât o culegere de poezii va fi prin definiție decepționantă ori cel multă îngăduitoare... Poetul de azi scrie poezie fără a se fi lămurit mai înainte ce înseamnă poezie, fără a avea propriu zis necesitatea ei, din emulație, din ambiție literară, Dumnezeu știe din ce. Ideea mai veche că poezia trebuie să iasă din sinceritate va fi fost elementară, dar e, vai, eternă. Poezia e sinceră. Greutatea este de a determina sinceritatea, fiindcă, în definitiv, toți autorii se cred sinceri și au chiar o anume stare de ordin emoțional care pare a îndreptăți compunerea poeziei... Prin sinceritate în artă se înțelege starea de grație nesimulată, oracolul liric autentic. Pentru ca să ai o asemenea stare e de trebuință ca mintea să fie într'o mare tensiune. Poezia este în fond un proces intelectual, adică de cunoaștere a esențelor lumii (nu însă discursiv, firește), așa dar poetul se cade să fie un mare intelectual, un om ajuns la problemele de sus ale lumii, puse sub forma cântecului. Sinceritatea în artă constă așa dar în realitatea momentului intelectual celui mai înalt, căruia îi corespunde simplitatea supremă. Poetul român nu are scopul metafizic, în sensul poetic nu în cel speculativ. El nu trăiește cu adevărat poezia în înțelesul ei cerut a esenței lumii. El nu-și ia drept carte de căpătâi pe Virgiliu, pe Dante, pe Hugo, pe Baudelaire, pe autorii în sfârșit cu amplitudine imensă dela care să învețe cum să gândească poetic.

Preocuparea lui e mărunță, exterioară, să imite pe cel mai proaspăt anonim francez, sau să găsească o păcătoasă de imagine. În fond și originalitatea formală vine dinăuntru nu dinafară și dacă nu poți găsi o comunitate de vedere cu marii poeți cum poți fi însuși poet?..."

Lată poezia răstignită între ignoranța unui poet și trusele unui critic. I-am citat pe amândoi pentrucă prescripțiunile criticului anulează profesiile poetului, iar poetul neagă, cu toată sterilitatea vederilor, programul poetic al criticului. Calitatea celor două opinii, pe care cetitorul o poate identifica singur, interzice orice comentariu.

Ne simțim datori să menționăm însă, că astăzi mai ales când omenirea gânditoare își pleacă tot mai mult urechea spre fiorul fremătător al lirismului, sub impulsul din ce în ce mai accentuat al filosofiei existențiale, ai noștri proclamă, cu patos revoluționar, moartea poeziei. Faptul dovedește încă odată lipsa noastră de sincronism și contemporaneitate spirituală.

Înainte de a relua firul expunerii, cerem iertare cititorilor de această prea lungă paranteză.

Spre deosebire de omul de știință și de filosof, poetul creiază prin imagini concrete, dacă vrei, prin icoane mitice. Experiența lui este vie, concretă, fluidă și tulburător de trecătoare. Pecețile duhului ordonator, care-i imprimă ceracteres cunoașterii, sunt diferite de cele ale cunoașterii științifice și filosofice. Ele se aproprie mai mult de grația cunoașterii religioase. De cunoașterea prin extaz. Și, ca și omul de tare și eroică religiozitate, poetul trebuie să treacă printr-o asceză pregătitoare, trebuie să parcurgă o anevoioasă „via purgativa”. Și aici ne întâlnim cu actul de dominație a poetului, cu stăpânirea experienței lirice și a cuvântului, de care se leagă atâtea probleme importante, ca libertatea cuvântului, disciplina, responsabilitatea, etc. Cunoașterea poetului este dăruire și participare; învețuirea celor moarte și îndumnezeirea celor omenesți. Prin experiența lirică, poetul se oglindește pe sine în lume și oglindește lumea în cuprinsurile sufletului său. Cunoașterea lui este directă și imediată, palpitanță și intimă. Este în ultima analiză „comuniune”. Comuniune cu pământul, cu animalele, cu plantele și cu cerul. Comuniune, sub formă de incantație și imn, cu Dumnezeu, cu Lumea, cu Universul. Metoda acestei comuniuni este „analogia” și „metafora”. În ultimă instanță, este „cuvântul”.

Folosirea nouă, revelatoare, a cuvântului dă măsura „actului de dominație a poetului”. Comuniunea cu Cosmosul luminează „a-titudinea lui totalitară”. La acest punct al experienței lirice, poetul se înrudește de aproape cu marile spirite metafizice și religioase. Dealtminteri, poezia mare ca arta mare în general, împărtășește suflul duminical al solemnității religioase și profunzimea, cu rezonanțe transcendente, a viziunilor metafizice.

Dar poezia este, cum spuneam mai sus, și un act de dominație. Poetul adevărat, în înțelesul tare și genuin al cuvântului, nu se lasă copleșit de beția extatică a inspirației. El o stăpânește și această stăpânire înseamnă totodată selecție și așteptare trudnică. Ceea ce numim „maturizarea sau creșterea organică a poemului”

---

nu e decât această, dacă vrei, dureroasă așteptare. Cuprins de neliniștea și durerile facerii, poetul așteaptă ivirea fenomenului pur, ivirea luminoasă și liniștită a poeziei". Iată cum înfățișează Paul Valéry sfințenia acestui ceas creator:

O pour moi seul, à moi seul, en moi même
Auprès d'un coeur, aux sources du poème,
Entre le vide et l'événement pur,
J'attends l'écho de ma grandeur interne,
Amère, sombre et sonore citerne
Sonnant dans l'âme un creux toujours futur.

Tensiunea interioară e maximă, transparența paradisiacă, iar împlinirea apetit deschis spre viitor. Nimeni poate ca poetul în aceste ceasuri de eternizare a momentului n'are conștiința mai vie a veșnicului provizorat al sufletului omenesc.

Pentru limpiditatea creației, poetul sacrifică deliciale voluptăților extatice. În toate sensurile, creația este un sacrificiu. Dar din sacrificiu și dăruirea naște „disciplina, limitația, structura, statuia creației”. Și tot aici își au rădăcinile libertatea și responsabilitatea creatorului.

„Din acest act de continuă limitație, de sacrificiu continuu al celor mai delicioase stări, scrie undeva Dan Botta, au răsărit acele opere care miră prin compoziția lor necesară, prin structura lor adamantină.

Dacă mi-ar fi să aleg între toate divinitățile lumii pe acelea care să prezideze destinul intelectual al poeziei — dacă mi-ar fi dată a-mi alege singur zeii — aș numi pe Dike și Ananke, puteri ale filosofiei eleate.

Dike, justiție a inteligenței, imanență a luminii, formă implacabilă a rațiunii.

Ananke, necesitate, condiție de aur a versului, ideea absolutei stringențe a formelor, a necesității raporturilor. Idee de structură, de fatală și totuși liberă compoziție a regulilor. Imanență a muzicii.

Există doar o simpatie antică, o intimitate apollinică, între liră și spunere, între modulație și actul plastic al expresiei. Din clipa în care lira a fostă părăsită, spunerea a luat asupra-și virtuțile incantatorii, actul de muzică al lirei. Sau, dacă vrei, spunerea s'a lipsit de liră, fiindcă ea însași devenise melodie. Dar a păstrat intact actul apollinic al expresiei, valoarea plastică a imaginii. Imago-icoană reprezentare plastică”.

Crescut sub tutela acestor zeități, pentru poetul mare, cum spune Paul Valéry, „cea mai mare libertate naște din cea mai mare rigoare”. Dealtminteri, cuvântul poetului, expresie sacră și sintetică a unei stări de incantație, este liber în măsura în care este necesar spontaneității creatoare. Este o greșală să se creadă că rigoarea și disciplina sărăcesc inspirația și păgubesc poezia. Dimpotrivă, o intensifică, îi condensează conținuturile, o fac mai densă și mai incandescentă. Rigoarea nu este dovadă, când e vorba de arta mare, de paupertate sufletească, ci una de bogăție. Virtutea ei crește în raport direct cu amploarea inspirației și a freamătului creator. Raționamentul e simplu: „e mult mai greu și mai eroic să fii sever cu

---

ține însuși când dispui de o mare bogăție sufletească decât atunci când n'ai nimic de stăpânit". Și poezii numai de sărăcie sufletească nu se pot plânge. Libertatea pentru ei, cu toată gălgăitoarea ei vitalitate, este o sfântă întemnițare a inimii.

Pe acest urcuș de dominată religiozitate, poetului „i se lărgește cărarea spre Dumnezeu“ :

Gottes land ist uns bestimmt
Gottes Krieg ist uns entzündet
Gottes Kranz ist uns erkannt.
Gottes ruh' in unsren herzen
Gottes kraft in unsrer brust
Gottes zorn auf unsren stirnen
Gottes brunst auf unsrem mund.
Gottes band hat uns umschlossen
Gottes blitz hat uns durchglüht
Gottes heil ist uns ergossen
Gottes glück ist uns erblüht. (Stefan George)

La acest punct al carierei sale, poetul îmbracă demnitate de *vates*, iar poezia se ridică la rang divin. Fericit cine-i împlânzește cerbii și-i ascultă liturgica ei înălțare!

Paris, Decembrie 1936.

GRIGORE POPA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S B O R

Doamne, brațele mi-am deschis ca o răscruce
pe cer; aș sbura la tine, sau ori unde,
Ochii mei cer ceia ce n'au văzut, și sunt ca un drum
care-a pornit dintr'o poartă și nu știe unde se duce.
Ca un vultur m'am rășchirat
în văzduh, umbrindu-mi pământul
ca să vadă, ochii mei, cum se străbat
viețile cu morțile, ca bezna cu lumina.
Subt mine, aerul să se'ntindă, de vele.
Să treacă, lină, arca pământului, departe.
Să treacă 'ncet, subt aripele mele
de orizont, orașele de aur.
Și 'n ziua când cel din urmă lăstun
va alerga pe urma pământului pierdut
să-și caute 'nc' odată cuibul, și când mireasma unui prun
va rătăci în aer căutându-și floarea,
și când privirile vărsate din orbite
și-or căuta orbite noi în aerul astral,
iar de pe buzele copiilor, cuvinte rătăcite
vor tremura pe buza îngerilor, ne'nțelese,
când ritmuri noi vor căuta seară
și trupuri pământeste
să se 'ntrupeze, atuncea mă coboară
și fă să fiu ultimul sbor înfrânt.

SCRISOARE IN LUME

Tie, frate al meu
din toată lumea, făptură omenească,
îți scriu, să știi că mi-e dor de tine oricine ai fi.
Ochii tăi, gura ta, să mă pască, să mă citească.
Îți scriu fiindcă la noi
a murit tot ce era al vieții. Florile
au îmbrăcat cămășile albe de brumă;
și una câte una au murit culorile.
Galbenul s'a stins ca o lampă;
roșul a pălpăit ca o vatră,
și și-a spusit visteriile,
subt țărână, subt piatră;
verdele a scăpătat ca luceferii

într'o dimineață în care-a căzut
cerul de argint, cerul rece;
și ochii albastrurilor n'au mai văzut: —
S'au înălțat la cer, că erau
îngerească privire; și-acum
a rămas numai negrul sutanelor de brad
călcând nesfârșiri albe așternute pe drum.
Copacii au adușmeț
tremurându-și nările de fildeș spre munți,
apoi le-au rămas despuiate
coarnele vârstelor pe frunzi.
Îți scriu ca să-ți aud vorba în mine.
Aici liniștea se spânzură de ceasuri,
și ceasurile încremenesc în turnurile orașului
fără timp, fără glasuri.
Aici toate ale vieții-au murit:
numai ieri au mai trecut, ele știu unde,
pe stradă, cu pași mărunți, două castane
ca două școlărițe cu ghețe noi, și galbene, ... și rotunde ...
Și într'un parc mai întindea
arcul gâtului de clorofilă lină
un fir de iarbă, privind în văzduh
apropierea unui fulg de lumină.
Iar altă iarbă ridica de subțiori,
un prunc de pădăie, bălan, să-l ogoaie;
și-o frunză îi lipise pe buze
sfârșul ei doldora de ploaie.
Îți scriu ca să-mi închipui pașii tăi
venind spre mine; și mâinile tale
venind spre mine, în marea singurătate
a morților vegetale.

R U G Ă C I U N E

Doamne, trimite-mi din singurătate,
singurătății mele un frate.
Scornește din pământurile tale, din ape,
un suflet să-mi fie aproape.
Mâinile, ca un pom după soare, le-am întins
după prietenie, ca după necuprins —
glasul meu în pustiu a chemat,
ci numai fiarele m'au ascultat.
Pașii mei și-au sărutat umbra pe glii
gândurile mi-au fost ciocârlii;
în aer au vrut să se'ngroape

---

ca luceferi 'n ape.

Buzele mele au fost ghizduri rotunde
pentru setea răscrucilor, și vorbele, unde
și-au scăldat durerile și-au trecut
singure, ca apele prin lut.

Din lut și din cer scornește-mi Doamne făptură
tovarășe și adu-mi-o'n bătătură —

Vită să fie, sau câine de pripas —
să aibă drumuri sau văzduh subt pas —

Umăr de bărbat să fie, sau viers de muiere;
să fie adevărată și să nu fie părere —

să fie limpede ca dimineața
când își arată din albiturile luminii fața —

Să fie tânără ca merele, ca iarba să fie —

Să pășească și să-și scrie urmele, să nu adie

Să fie ca lumina peste paragină

Mâna ei să-mi fie pe suflet patlagină —

Bubele să mi le menească, să mi le ogoaie,
peste somn să mi se îndoiaie

ca sălciile peste adâncuri, bălane —

și să-mi fie privirile ei peste ciolane

ca o cergă de cer peste ogoare —

Și să-mi fie plânsul prieten ca o ploaie cu soare

Dă Doamne!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

R A I U L

Frunzișuri moi de aer răcoresc coacerea galbenă
a stelelor cu miezuri roșii de vâlvătae,
pe mușetelul căilor de lapte, îngeri de-o schioapă
privesc sborul arhanghelilor albi, de meteori, cum se'ntretae.

Jivinele sunt blânde ca mieii, ca porumbii —
și merg ca norii, și mănâncă, sfinților, din palmele bune;
câteaua Sfintei-Vineri și-a tocit terțurii măselelor de-argint;
apele se trag șerpește cu burțile de aur pe prunduri brune.
Pe treptele planetelor

milogii pământului au urcat în vis, cu pielea goală;
în poartă-i aștepta Sfântu-Petru cu cămăși de crini,
pe unii, care își scălciaseră 'nadins picioarele i'a poleit cu smoală.
Sufletele trec potolite fiindcă n'au gânduri.

Fructe carnațiilor sfinte atârnă

blonde de lumină, și nimeni nu le râvnește.

Ochii sunt limpezi ca diminețile alpine, și n'au pai și n'au bârnă.

Impăraților li s'au tocit săbiile

fulgerate, și buzduganele, de ședere;

---

impărătițelor le-au adormit pe pânzele aurorelor
măinile de fildeș, fără vlagă, fără putere. —
Subt pomul lumii, sfinți albi, de caer,
joacă pe boabe panțarolă.
Dumnezeu ȋlarul mai rotunjește un sân
sau potrivește din treacăt ritmul unei corole.
Uneori vântul aduce din lume
cântece; și duhurile se miră, —
fiindc'au uitat să cânte. Uneori vântul
ploi calde de plâns pământeian răsfiră,
de udă poala Dumnezeului, ca o rouă:
și sfintele duhuri se miră
fiindcă și-au uitat lacrimile,
atât calvar până suiră.

CORĂBIERII LUI CRISTOPH COLUMB

Matrozii așteptau la prore
Canaanul primei escale.
In gândul lor, femeile aveau brațe de plante tropicale,
și guri de corole carnivore.
Vinul trebuia să fie
Blond ca părul lor; și rochiile să fie sonore
ca saltul antilopelor de cristal, la prore —
sufletul lor... era o depărtată și abstractă astronomie —
nu le cereau decât să știe
să cânte cântece noi și străine —
pașii să fie ușori cum clopoșei de tamburine —
și șoldurile ca amforele largi cu vinuri vechi, să fie.
nu le cereau decât să se lase
băute, ca mările de cicloane —
să aibă măinile vechi ca femeile din icoane
rămase în satele litoratului de mătase.
Țărnul avea să fie de sidefuri roze —
Și arborii suiți atât de nalt în cer, încât să nu mai poată
să-și culce umbrele cu linii moi, de față,
pe drumul bucuriilor matroze —
Ecoul furtunilor rămăsese 'n conchilii
ca un plâns într'o ureche de sidef —
Iar între cer și ape nici un relief,
ci doar năluca pământurilor noi și a femeilor din Chili.

YVONNE ROSSIGNON

CASĂ PE NISIP

(ATITUDINI ȘI GĂNDURI)

Ridică-ți pe nisip casa și nu fi sigur de stânca de sub temelii, căci nimeni nu e sigur de nimic în lumea noastră a ființelor supuse tăcerii.

Pe cel tare să-l înfrunți, pe cel slab să-l aperi și să nu-ți fie frică de frica altora. Aceștia nu înțeleg că numai astfel te pot iubi deopotrivă și cei tari și cei slabi.

În fiecare discuție există o cinste teleologică dela care nu trebuie să se abată cei ce vor să ajungă la adevărul căutat sau la dreptatea căutată. Odatăce însă cineva încearcă să-l inducă în eroare pe tovarăș, prin devieri dela drumul drept sau prin alte vicleșuguri, e tot așa de necinstit ca și omul care minte.

Ideea de libertate, scumpă tuturoră are, ca și băta, două capete, și, ca orice idee mare, suportă interpretări în favoarea unei teze și interpretări în defavoarea aceleiași teze. Deci oricine, după cum e interesul lui, dispune de bază legală de discuții în jurul ideii de libertate. Există însă un gen de libertate practică, libertate reală cu care faci comerț sau pe care o respiri, căci fără ea nu ai putea trăi nici o zi. Libertatea aceasta nu suportă contradicții, căci contradicțiile ei se rezolvă, prin forță majoră, în compromisuri necesare. Aceasta e libertatea juridică în care trăim ca societate omenască organizată pe planuri etnice, economice, culturale, etc. În sfera acestei libertăți justiția, statul, societatea etc., au libertatea să procedeze la stabiliri de compromisuri necesare. Necesare rămân aceste compromisuri numai atâta timp cât nu ascund o categorie sau alta de interese păgubitoare pentru majoritate. Din acest punct de vedere e de datorita noastră a tuturoră să reclamăm absoluta libertate de a se pronunța a unei puteri sau a alteia; — și e discutabil dacă presa poate sau nu fi această putere. Presa ar trebui să rămâie neîngrădită numai cât timp nu urmărește nimic alta decât scoaterea la lumină a faptelor urzite la întuneric și menite să turbure cu întuneric libertatea de care cu toții avem absolută nevoie. Libertatea ce și-o ia statul de a interveni, pentru binele tuturoră, în anumite chestiuni, sau cel puțin pentru binele mării majorității, are în vedere utilul momentan, și, ca atare, e plauzibilă. Ar fi însă neșabuire sau naivitate patentă s'o înlocuiești cu acea libertate absolută pe care o dorim cu toții, pe care însă nu o înțelegem la fel. Justiția, societatea, statul sunt instituții de nivelare. Ele trebuie să vegheze ca zece ambițioși să nu uzurpe egala îndreptățire în fața vieții a nouăzeci de ființe dintre cari șaptezeci pot fi mediocre, cincisprezece dotate cu apreciable calități intelectuale și morale și cinci

supranormali sau subnormali. Dacă justiția, statul, societatea nu urmăresc decât realizarea acestui echilibru necesar, ele au dreptul relativ, ceea ce este un compromis practic și util majorității, să se garanteze împotriva celor zece rebeli ambițioși. Mijloacele de care se folosește spre a se garanta, nu pot, în nici un caz, fi consfințite sau condamnate în numele unei idei de libertate absolută. Ideia de libertate, chiar dacă ar fi anarhie divină, rămâne dincolo de sfera vieții noastre omenești.

Profeții luminează cu folos numai când cade întunericul peste neamul în care proorocesc. Dar când se aud surlele și alăutele, și curge vin purpuriu și se deslănțue dansul frenetic, capetele proorocilor îmbracă în lumină numai marginile de aur ale tîpsiei Salomeelor. Așa sunt legile lumii acesteia. Un profet în timp de prosperitate și pace este nebun, — precum nebunul în timp de cumpănă, poate fi profet. Omenirea nu are nevoie de morală când îi sunt orgiace moravurile și când îi merge prea bine, — iar când îi merge rău, până și ocările i se par cuvinte înțelepte. Unii îi spun norod acestei omeniri, — mai bine i s'ar zice omenire acestui norod pe care trebuie să-l iubești așa cum e, căci numai ziua de azi ți-e dată spre dragoste.

Realmente raporturile dintre popoare trec prin trei fraze: eroică, legendară, imperialistă și diplomatică. Apoi totul începe dela început. În faza eroică legendară eroii seucid întreolaltă deși se consideră egali. În faza a doua statele puternice își spun protectoare ale popoarelor mici și apărătoare ale culturii și civilizației umane împotriva barbarilor, iar în a treia, statele mari, fiecare cu clientela sa internațională, se poartă ca hoții de buzunare ce se fură reciproc și tac, — chiar și atunci când au furat propriul lor portmoneu furat, — știind foarte bine că vecinul dela care fură, îi fură, și mai știind că vecinul știe că vecinul pe care-l fură știe că se fură fără excepție.

Piratul despre care se spune că i-ar fi zis lui Alexandru Macedon: „Tu mă iai drept hoț de mare fiindcă am o singură corabie, — dacă aș avea o sută de corăbii, m'ai ține de erou”, — a dat de mult definiția războiului; și totuși nici până azi nu se poate ajunge la o reală scoatere în afară de lege a acestui banditism. Trebuie să fie deci ceva real la mijloc, deși numai apărarea e legitimă.

Pacea nu există ca atare și e vis frumos pacea eternă. Ne supunem însă cu toții păcii romane și ne împotrivim ei. Pax romana este înfrângere a celui ce-ți stă în cale și supunerea lui în vasalitate politică și economică. Astfel pacea și războiul se justifică reciproc.

Invingător cu adevărat e numai acela care își stimează învingșii. Timur Lenc l-a tratat pe Baiazid ca pe un suveran. Ce mareț exemplu de nobleță! Exemplu ce poate servi nu numai prinților ci oricărui dintre oameni. Fiecare avem câte un adversar câte un Baiazid ambițios și crud. Adversarului ambițios și crud numai un singur fel de înfrângere îi impune: dezarmarea morală. Timur Lenc, dacă l-ar fi expus lumii pe cel învins, închis în cușcă, asemeni unei păsări de pradă, precum au falsificat adevărul unele legende, nu

---

ar fi fost decât aidoma celui astfel umilit. El însă a vrut și a putut să-i dovedească dușmanului că e prinț și că există arme mai tari decât cele de oțel.

În ori ce triumf se ascunde un început de umilire, — căci omul care triumfează, mărturisește sincer până unde-i ajung puterile.

Pe dușmanul pe care l-ai învins și nu ai avut motive să-l ucizi, — fiindcă numai omul mort e inofensiv, trebuie să-l împaci de cu bună vreme și să-i faci voile și să întârzi răzburarea care vine totdeauna și care e cu atât mai dureroasă cu cât mai desperată e situația celui pus în inferioritate.

Cât despre faimoasele cuvinte ale lui Wilhelm de Orange că „nu-i absolută nevoie să sperii pentru a întreprinde, și nici să reușești pentru a persevera,” putem rămâne convinși că se ascunde în ele o desperată speranță în reușită. Noi, în mod normal, nu întreprindem nimic de bunăvoie dacă știm că nu vom reuși. Mielul se sbate în gura lupului? Și chiar dacă s'ar shate, acțiunea lui nu ar mai fi întreprindere bunăvolă.

Oamenii mari de acțiune sunt de obicei făuriți de propriile lor izbânzii. S'ar părea că se ascunde un cerc vicios în această afirmație și totuși prima izbândă o aduce pe a doua, a doua pe a treia și așa mai departe. Deaceea toți au crezut în steaua lor și deaceea toți pot fi considerați ca fiind răsfățați ai norocului, căci îndrăzneala lor e, de foarte multe ori, pur și simplu nebunie sau nesăbuire. Ajunge însă o singură înfrângere mare și iată-i pierzând încrederea în marile puteri. Ei nu procedează cu sistem în organizarea rezistenței, căci activitatea lor e realizare spontană a inspirației în momente critice. Deaceea numai cine își face dela început planul retragerilor, se poate feri de dezastre.

Omul zeu, perfect simetric, perfect echilibrat trupește și sufletește, succombă adeseori diformității; căci tăria celor slabi este să-și desvolte o singură calitate și să provoace la luptă, eroică în aparență, nedreaptă în fond și deci nefavorabilă zeului. Goliat e monstru, dar praștia lui David piticul nu a fost nici ea armă dreaptă. Tot așa de josnic se putea s'o termine și îndrăznețul David. Goliat nu s'a așteptat la un astfel de adversar și nu s'a așteptat nici la o astfel de armă. Goliat contra Goliat și David contra David de-ar lupta, cât de altfel ar fi istoria popoarelor. Nefiind însă așa întocmirile lumii, posibilitățile sunt mult mai multe și hazardul mult mai mare. Cu alte cuvinte disproporția intră în socotelile naturii și din acest punct de vedere, zeul rămâne în afară de ea, — cu adevărat supranatural.

Cel mai bun echilibru social în cuprinsul unui stat s'ar realiza numai atunci când cetățenii ar fi pe deplin convinși că sunt liberi, având fie și numai iluzia celei mai largi libertăți individuale cu care s'ar mulțumi, — iar statul ar fi convins că e absolut stăpân peste cetățenii săi, având fie chiar numai iluzia celei mai perfecte autorități cu care s'ar mulțumi.

Totul ce aparține trecutului și nu mai poate fi pregnant din nou, ci trebuie considerat așa cum s'a întâmplat și lăsat așa cum s'a

întâmplat, e corp mort și poate servi ca material de construcție. Materialul de construcție însă nu e știință, — cu toatăcă există și o știință a materialului de construcție.

Lumea s'ar îneca în documente dacă nu ar înțelege să vadă realitatea fiecărei clipe, — căci nu trecutul ci actualitatea are mai mare valoare. Trecutul poate fi glorios numai în vederea unui viitor glorios. Altfel rămâne laudă de sine a pisicii din fabula în care se făcea aluzii la strămoșii egipteni.

În timpuri în cari se schimbă prea repede prețurile lumii, iar încrederea e pe jumătate dar, pe jumătate pierdere, înțeleptul lasă locului toate normele supraviețuite, ca un șarpe care-și părăsește cămașa de solzi devenită dintr'odată neîncăpătoare, și-și ia în spinare propria ființă dimpreună cu totul cât e etern omenesc în ea și se duce mai departe, fără măcar a se întoarce, — doar să nu-l ajungă din urmă trista soartă a stanei de sare dela marginea Sodomei și Gomorei.

Dictatura maselor e o minciună. Masele nîcîcînd nu vor putea dicta. Dictatura a fost, decînd lumea, și va fi totdeauna, oligarhie sau stăpînire a unuia. În politică nu e nimic mai periculos ca misticismul; deși nimic nu poate fi mai util decît misticismul. Dacă, pentru clipele de comunicare pură cu realitatea cosmică în în care suntem, conștiința noastră recurge la misticism ca la singurul drum posibil, — dacă, după ce am luat în considerație toate căile și metodele, recurgem la contemplarea mistică a Dumnezeirii pentru a ne topi conștiința în Ea, așa cum se topesc zăpezile sub povara caldă a vîntului de primăvară, — și acesta e veritabilul și singurul misticism, — în politică așazisul misticism e miștificare, iar miștificările sunt operă a celor orbiți dacă sunt bine intenționate, și a celor vicleni dacă avem de a face cu calcule reci. Și e vai de poporul care se lasă condus de oameni orbiți sau vicleni. Politica sănătoasă este coordonare a forțelor și intereselor sociale. Politica cînstită, științifică, nu are nevoie de nici un pic de misticism. Ea este așa de răzvedită încît automatele ar putea s'o aibă în grijă dacă oamenii nu ar fi leneși, lacomi și de rea credință. Politica este spațiul biologic în care se mișcă societățile umane și astfel e vie ca orice funcțiune de coordonare organică. Am putea s'o asemănăm cu totalitatea glandelor endocrine din corpurile vii.

Om politic ahtiat numai după putere nu va putea ajunge nîcîcînd mare om politic și, dacă jocul ironic al împrejurărilor îl va ridica la culme, el nu va afla iubirea celor mulți fără de cari nu există putere pozitivă în chestiuni de politică. Dar om politic puternic e acela care, servindu-se de iubirea și încrederea mulțimii, nu o lingusește ci face binele ei, chiar dacă-i amputează anumite dorințe și chiar dacă o silește să bată drumuri grele. Omul politic, ca să poată fi mare, trebuie să vadă realitatea mai întai și pe urmă să consulte doctrinele, căci numai așa va putea crea, într'o zi decisivă cît teoricianul nu a putut crea într'o viață sbuciumată de iluzii și speculație.

Viața nu ne folosește la nimic dacă nu o cheltuim, — ceea

---

ce echivalează cu : dacă nu o trăim. Oamenii de rând și ai bunului simț așa înțeleg verbul a trăi. Și, odatăce te pui pe punctul lor de vedere, îți dai seama că numai bunurile trecătoare sunt cu adevărat bunuri neprețuite și bunuri fără preț în acelaș timp.

În lumea noastră și a patimilor rațiunii este dar pe cât de frumos, pe atâta de aducător de tristețe. Dacă am fi numai ființe raționale, nedreptatea nu s'ar produce nicicând, iar dacă, prin absurd, s'ar produce cumva, delicventul s'ar supune fără șovăire ispășirii ce i s'ar cuveni, neavând teamă de nici o altă judecată. Pasiunea însă nu-și poate recunoaște niciodată greșelile. Omul rău judecă : „E rațional să nu faci răul“. Deci răul nu poate fi comis de o ființă rațională. Noi însă, cu ajutorul rațiunii, vedem că este rău răul, dar îl comitem din patimă. Plus rațiune dau pătimire !

Tineretea nu e atât de altruistă pe cât de risipitoare este. Omul bătrân nu are de unde risipi, deaceea devine zgârcit

Oamenii mari de acțiune, puși în împrejurări mici și potrivnice, cad adese în melancolie, iar cazurile oamenilor necunoscuți, ajunși la cârma evenimentelor mari dovedesc că evenimentele îl fac pe om cel puțin pe atâta pe cât înțelege omul să le dea concursul său, dar mai întâi evenimentele îl fac pe om și apoi și le supune omul.

Acțiunile noastre, toate, tind către o autonomie completă : toate acțiunile noastre ne pot pasiona. De aici rezultă că într'un organism bine echilibrat psihofizicește nimic nu se bucură de mai multă trecere decât i se cuvine ; dar și că în pasiunea cea mai accentuată se manifestă desechilibrul cel mai grav.

Numai oamenii cu sufletul tânăr pot ierta și știu să ierte ; acei al căror suflet a devenit carne bătrână, se cangrenează ușor și nici timpul nici fierul roșu nu-i mai vindecă. Oricât te-ar durea, nu e bine să întinzi de două ori mâna acestor caractere cari cred că încăpăținarea e caracter. Chiar dacă i-ai contractat așa încât ți-a părut foarte rău și umbli să-ți răscumperi greșala, iar ei nu vor să se împace, lasă-i cu buba lor, căci e mai folositor vieții să fie mântuit sufletul mai tânăr.

În orice desperare există o parte de orgoliu. Omul cu adevărat înțelept nu desperează, căci știe că orice i se întâmplă lui, se poate întâmpla oricui, iar ce se întâmplă oricui i se poate întâmpla și lui.

Aduc multă binecuvântare sufletului omenesc și rătăcirile, — rătăcirile cu trupul și cele cu sufletul, — rătăcirile cu intenția și cele cu fapta. Se lămurește în ele, ca în foc, aurul sufletesc, iar adevărul, cumpărat cu prețul lor, ți-e prea drag. Nu mai ești nici orgolios, nici nu te disprețuiești, nu-ți condamni trecutul nici nu-l ascunzi ci-l înțelegi și pe înțelegerea aceasta se întemeiază prezentul și viitorul tău. Deaceea se bucură cetele îngerești când un păcătos a aflat calea cea bună. Așa vorbește biserica. Ea nu spune : E fericit numai omul care după multă rătăcire a ajuns la înțelegerea propriilor sale rătăcirii, la conștiința perpetuă a valorii pe care o poate avea o viață curată, ea spune numai că rătăcirile ne-au folosit foarte mult dacă le-am recunoscut ca atari și le oculim.

Cel prea plin de sine însuși a spus cu glas tare : Delicateța e semnul omului superior. A zis și a luat atitudinea convenabilă. Delicateța de care însă vorbește el e draperie. De fapt delicat, în sensul celui prea plin de sine însuși, poate fi cu tine numai omul care vrea să ți se dovedească socialmente superior. Vrea să-l știi stăpân cu purtări delicate față de servitorii săi. Astfel cel plin de sine însuși îți amintește mereu : Iată-mă delicat cu tine, deși aș avea dreptul și puterea să mă port și altfel. Ceeace însă nu cunoaște cel plin de sine însuși, e bunătatea, căci bunătatea, ca și iubirea, e aceeași oriunde, oricând și față de oricine. Și bunătatea e sinceră : Când afirmă ceva, e sinceră ; când te sfătuiește după trebuință, chiar dacă nu are dreptate, e sinceră ; și când te cruță printr'o reticență, tot sinceră este, căci e sinceră până și'n observațiile câte ți le face. Delicateța celui plin de sine însuși este însă delicateță față de inferiori, cu scopul de a-și arăta mai cu profit superioritatea, precum poate fi politeță convențională față de superiori, cu scopul de a-și arăta mai cu profit egalitatea.

Ținem așa de mult la ceeace gândesc alții despre noi, încât ni se pare că ne temem ca nu cumva să-i facem să sufere. Aceasta se vede mai bine când e vorba de persoane stimate sau iubite. Cutărui contrabandist al moralei publice nu-i pasă că ar putea pricinui prejudicii societății sale ci-i e teamă, ca să nu se aplece la el, cetățeanul perfect, este capabil și de acte cari numai conforme cu legile societății nu pot fi.

Fiindcă numai adevărul rănește, vezi, oridecâteori te-au durut cuvintele altuia, ce fel de adevăr le-a răspuns. Pe lângă altele, e un util drum spre prea mult lăudată autognoză.

Viața e serioasă în esența ei și e serios omul care îi ascultă bătăile inimii. Suntem cu toții mult mai serioși decât știm. Până și voioșia noastră și frenezia și toate chiotele de beție ne sunt adânc serioase ; iar omul ironic care se pretează la umor, e umorist din seriozitate. Dar numai de două ori cunoaștem profunzimea seriozității noastre : în copilărie și pe patul de moarte.

La urma urmelor mergem cu toții către același adevăr, fie că vorbim despre el cum a vorbit Isus, fie că întrebăm, nedumeriți ca Pillat din Pont : „Ce este adevărul ?”

TRAIAN CHELARIU

DOCUMENTE*)

I.

Nu știu exact în care an, documentele în această privință dovedesc o lacună regretabilă, dar la tot cazul în unul din anii între 1928 și 1931, era adunat un număr considerabil de bacalaureați proaspeți în una din sălile de cursuri ale facultății de litere și filosofie dela Universitatea din Cluj. Erau băieți și fete, strânguiți în băncile lungi, scrijelate cu nume feminine, rar masculine. Se vorbea, se râdea și mai cu seamă se făcea, în așteptarea comisiei pentru bursă. Fusese cu două zile înainte scrisul, și urma acum oraul. Veniți din toate orașele Transilvaniei și unii chiar din provinciile transcarpatine, cei mai mulți nu se cunoșteau între ei. Convorbirile erau ocazionale, fără importanță și de scurtă durată. Numai puținii care făcuseră școală împreună aveau să-și spună mai multe. Dar nici ei nu-și spuneau cine știe ce. Fiecare un pic emoționat, se gândea la examen și în astfel de condiții mintea nu dă drum la cine știe ce cozerii interesante.

Pavel Brebu, cu figura lui gălbuie și părul negru cam nepieptănat sta în primele bănci. Nu cunoștea pe nimeni și nu avea poftă să schimbe cu nimeni o vorbă. Comisia trebuia să intre din moment în moment și aceasta-l ținea în tensiune. Ca să-și mai domolească tensiunea interioară, examina superficial viitorii colegi. Dar din când în când arunca ochi neliniștiți către ușa ce trebuia să se deschidă. La un moment dat toată sala a devenit atentă. Ușa s'a deschis... dar n'au venit decât două figuri tinere. Era un băiat foarte înalt, cu un cap straniu pe umerii largi, iar după el o fată suplă, mijlocie la stat, brună ca o malaieză și semănând la chip băiatului. Pavel i-a examinat sumar. Băiatul trebuie să fie un concurent intelectual de temut. Fata nu l-a impresionat în mod deosebit. N'avea vreme să se ocupe de fete. A început să se gândească la istoria românilor.

Între timp comisia a intrat în sală. Erau doi profesori. Universitari la tot cazul.

Fiecare din viitorii studenți făcuse cunoștință, cu ocazia bacalaureatului, măcar unui profesor universitar, așa că această specie de om superior nu mai provoca teribila impresie a necunoscutului. Cei doi profesori, unul cu o mutră extrem de blazată dar bună până la nepăsare, altul pozând severitate și demnitate, s'au așezat la catedră și au început examinările. Tocmai după ce începuse interogarea primei grupe, un întârziat, cu o figură de servitor care a greșit, a intrat în sală, cerându-și scuze că a venit așa târziu, dar nu știa, spunea el, unde e sala.

— De pe acum se vede că dumneata vei fi un bun element universitar, a spus cu ironie dar în același timp cu asprime profe-

*) Dintr'un roman.

sorul care poza severitate și demnitate. Și cu aceasta incidentul s'a închis. Lui Pavel Brebu i-a venit printre primii rândul la răspuns, datorită literei B, sub al cărei regim cădea.

— Să-mi faci dumneata o paralelă între poezia lui Coșbuc și a lui Goga.

Candidatul Pavel Brebu se gândi, apoi după ce debită câteva din banalitățile curente în manualele de liceu, începu să-și desvolte propriile idei. Adevăratul suflet al Ardealului l-a cântat numai Goga. Ardelenii sunt un popor de răsvrățiți, ei singuri sunt capabili de revoluții din toate fracțiunile neamului românesc. (Pavel uită complet anul 1907 din istoria românilor, probabil pentru că nu se prea vorbește de el în general, și mai uită că Goga n'a scris propriu zis nici o poezie revoluționară). Coșbuc a căutat să ne dea niște țărani idilici și dulcegi, cum nu sunt în realitate ardelenii. (Dar „Noi vrem pământ” cine a scris-o, amice Pavele?) Și în timp ce vorbea, observa desaprobarea schițându-se tot mai vădit pe obrazul grav al examinatorului său. Simțea cum îi scapă bursa printre degete, dar în același timp se încapățina să-și susțină, deși mai mult prin afirmații decât prin argumente, ideile.

— Crezi dumneata că ai dreptate?

— Asta-i părerea mea.

— În sfârșit, e și asta o părere. Dar ia' să te întreb eu pe dumneata altceva. Să-mi rezumi dumneata într'un singur cuvânt Lu-ceafărul lui Eminescu.

La această ghicitoare amicul Pavel nu se gândise niciodată.

— Nu pot într'un singur cuvânt, dar vi-l pot rezuma în mai multe cuvinte.

— Mie-mi trebuie într'unul singur. Colega, întreabă-l dumneata la istorie, poate știe acolo mai bine. Era rândul profesorului cu mutra blazată și blajină să întrebe.

Pavel Brebu o luase însă pe panta neștiinței și o ținea mereu în jos. I se uscaseră gâttelejul, îi era cald și sete, și nu mai putea încheia o propoziție cu rost. Bursă, carieră, viitor s'au dus dracului... Așa dacă-și mai dădea seama ce spune. O fată mare și grasă râdea pe înfundate lângă el. Se vede că spusese o prostie. Așa așteaptă să sfârșească odată comedia.

Când a eșit din sală era complet zăpăcit. A luat-o razna prin oraș. Nu vedea pe nimeni, îi era rușine de eșecul suferit și se gândea să plece la București. Se va apuca de literatură. Nu se va mai înscrie la universitate.

— Noroc, Pavele. Tu la Cluj? Ce bine-mi pare.

Cel care l-a trezit din gândurile lui învălmășite era un student bine închiegat, fost coleg de liceu, înaintea lui Pavel Brebu cu doi ani. Il chema Mircea Ardeleanu, fecior de popă din apropierea Aradului. Făcuse un an litere, iar acum era înscris la medicină, unde căzuse în sesiunea de toamnă a examenelor. S'o ia dracu de medicină! Acolo sunt cei mai mari imbecili din lume. Trebuie să stai toată ziua printre cadavre puturoase, iar seara să înveți de rost anatomie. Nu se cere nici un pic de inteligență. Și un papagal ar

putea face treaba unui student în medicină, cât despre partea învățatului. El însă, Mircea Ardeleanu, nu-i nebun să învețe de rost. N'a făcut-o nici la liceu, când trebuia să învețe poezia lui Alexandri „Voi ce stați în adormire, voi ce stați în nemișcare“, deși îl amenința poetul Stamatiad, profesor de română pe atunci la Arad, că are să-l lase repetent. Ei! și acum să se apuce el de tocit? A dat dracului bisturiu și cadavre și s'a lăsat de medicină. Pe chestia asta cei de-acasă i-au tăiat orice subvenție. Nu mai știa pe unde s'o scoată. A plecat la București. Murdărie, mizerie și Mitici la tot pasul. E imposibil să găsești o situație acolo. Iar dacă ai găsi-o totuși ar fi imposibil să trăiești între Bucureșteni. S'a întors la Cluj. Se va înscri la drept. Un unchiu i-a făgăduit că-l va ajuta cu bani, dacă promite că va învăța. Are de gând să se apuce serios de treabă.

— Tu ce ai de gând să faci? La ce te înscrii?

— Voiam să mă înscriu la filosofie.

— Ideia nu-i rea. Tu tot ai de gând să te faci scriitor și pentru aceasta cred că e necesar să știi filosofie și mai ales psihologie.

— Da, dar nu cred că am reușit la examenul de bursă și n'am din ce trăi aici. Vreau să plec la București.

— Fii serios. Nu face. N'o să ai nici acolo din ce trăi. Oameni ca tine nu se știu învăța. Rămâi la Cluj. Găsești vreo meditație și o scoți mai bine ca la București. Apoi, nu ai de a face cu Mitici. Oricum suntem între noi aici. Câți bani ai?

— Cinci mii de lei.

— Tocmai bine poți trăi cu ei până la Crăciun. Firește modest. Până atunci ai să găsești și vreo meditație. Dacă vrei vom locui împreună. Poate se prinde ceva și de mine, stând cu un om al cărții. Acum merg să prânzesc. Vii și tu? E un restaurant eftin. Iar după masă mergem să căutăm cameră.

II.

Câte pușin, Pavel Brebu a pătruns în atmosfera universitară. Conform planurilor lui, urma cu asiduitate cursurile de psihologie și frecvența regulat biblioteca acestei științe, sperând să ajungă un bun cunoscător de oameni. Cea mai mare parte din timp i-o ocupau cursurile și seminarele.

La prima ședință de proseminar la psihologie a și luat cuvântul. Era o lucrare palidă de începător, tratând problema reflexelor și instinctelor. Referentul, un student bolnav de inimă care a și murit fără să mai ajungă vacanța Crăciunului, avea de rezumat un capitol dintr'un manual francez. S'a achitat omul cum s'a priceput.

— Cine are de făcut vreo observație privitor la referatul de azi, a întrebat asistentul care conducea proseminarul.

Un student bondoc, cu o figură oarecare, s'a ridicat.

— După manualul domnului Rădulescu Motru, reflexele...

— Știm cu toții ce spune în manualul domnului Rădulescu Motru. Dacă ai putea să ne spui altceva, — i-a tăiat-o scurt studentul Pavel Brebu din banca întâia.

Lumea a rămas înlemnită de această atitudine nu tocmai academică. Dar asistentul știu să pună cu dibăcie lucrurile iar pe șine.

— Eventual poți dumneata, domnule, să ne spui altceva decât manualul domnului Rădulescu Motru?

Și Pavel a început să vorbească. Dar nu mai era Pavel Brebu delă examenul de bursă, care s'a zăpăcit la Goga și Coșbuc, și n'a știut rezuma într'un singur cuvânt Luceafărul lui Eminescu. Era alt Pavel, adevăratul Pavel. Vorbea limpede ca un isvor de munte și despica teoriile referitoare la reflex și instinct ca cu briciul. Și reflexul și instinctul sunt modalități motive de reacțiune ale organismului, însă pe când cel dintâi are un caracter local și nu are un impuls la bază, cel de al doilea este o reacțiune globală a organismului și are drept motiv un impuls puternic. Apoi urechile ascultătorilor au fost isbite de numele lui Pavlov, Sherrington și alte somități necunoscute lor. De fapt se pregătise aproape o săptămână pentru aceasta, citind, după informațiile unui coleg mai vechiu, cât a putut mai mult în legătură cu chestiunea. Proaspeții studenți ascultau împietriți și cu admirație. V'am pus pe labe — se gândea amicul Pavel, continuându-și discursul.

— Care e numele dumitale? Mulțumesc. Și te felicit. Ai luat-o dumneata nițeluș ca un cocoș, dar ceea ce ai spus e foarte just și mai cu seamă foarte documentat. Încă odată felicitări. Acestea i le-a spus asistentul.

— Mai are cineva de adăugat ceva?

O voce femeiască.

— Domnișoara?

— Mili Radu. Adică Emilia Radu. Sunt și eu de părerea domnului Pavel Brebu. Și cu aceasta a tăcut.

— Numai atât?

Atât era numai.

— Cine-o fi găscă? s'a întrebat Pavel Brebu, care tocmai se făcea că se ocupă de inscripțiile de pe pupitru, par' că nu el era eroul zilei. A ridicat capul. Era malaieza suplă, care intrase în sala examenului de bursă cu băiatul înalt și cu un cap strașnic pe umerii largi.

— Nici nu e rea la înfățișare, și-a zis în sine prietenul Pavel.

La sfârșitul orei, studentul căruia Pavel Brebu i-o tăiasc scurt cu manualul lui Motru, s'a apropiat de el.

— Domnule coleg, de ce nu m'ai lăsat să vorbesc?

— Asta cred că nu ne va împiedeca să fim buni colegi, răspunse Pavel, fugind de întrebare.

— Fie! Răspunde cellalt și și-au strâns puternic mâna unul altuia. Studenta cu pricina a trecut pe lângă ei, fără să le arunce însă nici o privire. Cobora treptele și înainta spre eșire. Formele-i încă neîmplinite mai mult se sugerau decât se reliefa, ispilitoare. Picioarele fine și sprintene nu aveau încă somnolența caracteristică femeilor coapie. De sub basca hoștește pusă pe cap, scăpa pe grumaz, până pe umeri, părul cărlionțat și negru. Pavel căuta să-și amintească figura ei. Brună ca o țigancă, cu doi ochi strălucitori și negri, neliniștiți ca niște verigițe.

M. BENIUC

COLINDUITAT

Cântă lin colind
Pe la porți boierii
Se trezesc zâmbind
Dis din zori boerii,

Flori de scump iatac
Dalbe jupânițe
Galeșe și desfac
A genelor ițe.

Scuturând din bărbi
Smocuri de ninsoare
Trec smeriții șârbi
Până sub pridvoare,

Scot de sub mintean
Clopot de-acioaie
Și menesc de-un an
Pricopsit în ploaie.

Rând pe rând îi chiamă
La'nchinat stăpânii
Ei ating cu teamă
Cașul dulce-al mâinii.

„Azi e pe pământ“
(Starostele zice)
„Leroi Domnul Sfânt...“
Și trăsnesc din bice.

...Stau în staul jos
Boi vârgați cu sânge
Între ei Cristos
Desmierdându-i plânge.

V. VOICULESCU

LA O MARGINE DE TINEREȚE

Ce-a rămas ? Ce mai culeg din mituri,
din vișornie, din șoimi, din răsărituri ?
O cutie răsturnată de chibrituri.

Prins-au cupele de vin păenjinșuri.
Trânteau fugit din luminșuri.
Basmu 'mi ese 'n drum, din stufărișuri,
dânțuind cuțite și tăișuri.

Dragostea, de papură subfire,
luna o'ncovae'n amintire.
Visul e o nuntă cu safire
unde, tânăr, a murit un mire.

Tinerețea, o rod moliile 'n ladă
ca pe-o rochie de mireasă și zăpadă.
Pajura din coastă și baladă
a plesnit în două, ca o spadă.

Lacrimă de aur, măr de aur, university Library Cluj
mi te-au ciugulit brabeți și grauri.

Crâng de smeură, iubire, te uitară
ciutele albastre de vioară ...

Ani melodici, flaute de fum,
ani cu lună, scuturări de prun,
ani, zăpadă sfântă, plec de-acum,
ani cu ochi albaștri, rămas bun ...

RADU GYR

A D J U D A N T U L T E S S I E R

Câți au mai căzut de atunci?

Intrebarea îi chinuie creerul lent, cu cruzime de femeie. „Mulți”. Își răspunde mai mult pentru că speră într’o potolire: „Mulți”. Răspunsul este sec, vag. Mai întâiu Jaquard. Intr’o bună zi nu s’a mai întors . . .

Chipul bănuït al adjutantului Jaquard îi sucește sufletul ca un clește o sârmă. Căpitanul Anta Petre își lungește privirile între zenit și nadir ca și când ar voi să reperateze înălțimea dela care s’a prăbușit Jaquard. Privirea i se prăbușește la rându-i obosită. Ca și elanul lui Jaquard . . .

. . . L-au scos tumefiat de sub avion: o ruină de sânge într’una de metal.

Apoi Focșăneanu.

S’a întors ciuruit într’o zi. Cum o fi isbutit să ajungă cu bine jos? Când l-au scos pe brațe din carlingă, scaunul era roșu sub el. Și manșa. Și manetele. I se scurgea viul din seninul ochilor ca apa dintr’un isvor în seceta unei zile de August. A murit târziu, la spital. L-au chinuit doctorii zile și nopți. . . . Cu moartea suntem obișnuiți noi domnule căpitan . . .” Își amintește de vorbele lui, ale lui Focșăneanu. Și amintirea picură pe suflet întreagă amărăciunea gândurilor cu care a pășit în escadrilă. Copilul acesta și-a strâns toată tristețea în crisalida sufletului în clipa aceea. Și el, căpitanul Anta Petre, a făcut cu tot dinadinsul ca norii realității să întunece aurora visului.

Iar au început gândurile să-i frământe creerul. Și creerul par’că a devenit o armonică nemeșter mânuită de un mahalagiu turmentat într’o dupăamiază de sărbătoare. Ce sunete stridente scoate armonica! Ce chemări neînțelese! . . . A, Focșăneanu: . . . Dar omul ăsta nu a prizat niciodată realitatea . . . Când era mănios, glumia . . . Când glumia, chipul i se acoperea cu o umbră de nefirească seriozitate. Il amuzau deopotrivă și necazurile și rarile isbucniri de veselie ale camarazilor.

— Toate au tâlcul lor, dom’le . . .

Totdeauna lăsa în preajmă-i un surâs: îi înfloria în colțul buzelor, în bujorii obrajilor, în scânteile ochilor. Ca un lotus etern. Când a tras frîngurile pleoapelor să nu i se mai vadă ochii oboșiți, floarea de pe chip i s’a schimbat într’un rictus amar . . . Lotusul.

Și alți au mai căzut . . .

Defilarea obositoare a chipurilor sădite în amintire, s’a oprit o vreme ca pentru resuflet. Cum să-și omoare gândurile? Se pleacă asupra hârtiilor răvășite pe masă. Să lucreze. Munca te face să

uigi toate neplăcerile. Se încerce. Dar... ce geme în el?... În el, undeva, nici el nu știe unde... A! Mircioagă... Il uitase. Cum, de a uitat pe mitraliorul Mircioagă?! A tot tras clopotele pânăce într'o tristă clipă — într'o clipă? — un Albatros, sau un Berg, sau poate tot un Taube, cine poate ști... — i-a tras și lui odată pentru o veșnicie, clopotul despărțitor de lumi.

Cei cari au rămas sunt făcuți parcă din altă plămadă. Poate e numai o părere. Poate? Nu. În mod sigur este o părere. Și totuș... Dacă n'ar ști el bine că aspectul fioros al morții schimbă chiar și păreri. Schimbă și gânduri. Cei cari au rămas..., Dar cine a mai rămas? Tessier? „On dirait le diable en personnel“. Gluma aceasta, spusă cândva de Jaquard, cuprinde în ea tot adevărul. Moș Stan Petrache? Da, căci pretinde că dacă s'ar agăța moartea de el, ar trăsni-o pe loc cu o duhneală de rachiu. Locotenentul Leu? Pușcălau Ironim? Sergentul Marin I. Marin? Sublocote...

Enumără fără entusiasm. Chipurile celor rămași sunt prea cotidiene. Le va vedea mâine, peste un minut, peste o oră. Le aude glasurile în încăperile alăturate. Până într'o zi. Într'o zi oarecare, moartea le va transfigura și lor trecerea. Poate abia atunci va simți câtă personalitate a avut fiecare, căci va simți golurile lăsate de ei. Se va înfiora ca adineaori, când s'a gândit la chipul șters și bun al lui Focșăneanu.

Căpitanul Anta Petre își trăiește gândurile cu înfrigurare. Și totuș, ce banale i se par viețile întoarse din torențele morții la escadrilă!... Își simte trupul greu, capul îi văjaie într'o nelămurire fantastă... Deschide mecanic ușa. Unde se duce? Oriunde... Numai să poată stăvili iadul ăsta de gânduri...

*

Curierul de dimineață a adus un ordin de luptă.

Căpitanul Anta Petre se sbuciumă ca o dunăre îndârjită. Totdeauna sângele îi clocotește furios când îi vin ordine de luptă. Ordine stereotipe, reci... Cer sbucium omenesc. Crud. Mult. Nu este fatalist. Totuș se crede predestinat pentru îndeplinirea chemării la moarte a pasărilor din hangare. Pipăie plicul cu ordinul. Ii este teamă să-l desfacă. Teamă de obligațiunile sale firești. Plicul îi arde papilele și vâlvătaia se transmite sufletului. În plic va găsi, împăturit atent, planul de luptă, harta aceea cu linii multicolore, frânțe, cotite: zona în care are de îndeplinit misiuni escadrila sa.

Cei vechi s'au dus. A câta oară îi numără în gând într'un monolog știut pederost? Cei noi, sunt noi. Ce știi ei? Ce știe sergentul acela de optsprezece ani venit nou la escadrilă, cu ochii cât două abisuri? Poate el să bănuiască grozavia unei căderi?... Faptele de nebunească deslănțuire nu sunt apreciate decât de acei ce le-au trăit cel puțin odată. El le știe. De aceea tremură de viețile acestor copii. Dar bieții ochi mari și albaștri? Cum să nu-l doară povara cu care trebuie să încarce temerile celor noi, viețile lor pline numai de aburul idealului! Il doare chiar mai aprig decât durerea amintirii celor duși. Aceia au trecut. Ceștilalți se vor duce. Trebuie.

Și el, el comandantul Anta Petre, nu poate evita inevitabilul, nu isbuteste frângerea neînfrântului, nu are cale spre a ucide moartea. Se simte mic... Și cât de slab!

Reflex, aproape cu ură, cercetează ordinul de misiune, planul de luptă. Ce le pasă lor! Pun cruci roșii acolo unde el trebuie să trimeată oameni, să răgștițească vieți. Crucile de sânge se lămu-resc ca niște îmanente predestinări, îi par drumuri trase de necunoscut în necunoscut. Ei, de acolo, de undeva, adăpostiți de moarte, lucrează exact ca la manevre. Nicio deosebire acolo; totală nease-mănare aici.

Toți uită neîndurarea împrejurărilor. Cine să se gândească acum, cu dușmanul în față, că gloanțele oarbe dela manevră poartă în ele o bună doză de moarte aci, la o bătaie de pușcă de linia frontului? Cine să vadă cât de șubredă este aripa asta a omului față de forța unică a morții?

Se apropie de fereastră. Părae cotite, diforme, de apă se pre-ling pe abureala murdară a geamului, prin pâcla picăturilor pornite cu nemiluita din slăvi. Plouă mărunț, tomnatec și de plumb. Asea-mână întunecimea gândurilor cu tristețea norilor. Câtă melancolie! Și planul de luptă... Și ordinul de pe masă...

Jaquard... Focșăneanu... Mircioagă...

Morții.

Tessier... Dinu Emil... Moș Stan Petrache... De Flais...

Viii.

Peste toată paloarea autumnală a chipurilor toate de lut, plu-tește într'o sfântă și solară aureolă, făptura robustă, sinceră ca un adevăr, a bombardierului Șearpe Ion. Stă înfiptă în penumbra vă-zului, împăenjinită oarecum, ca o perpetuă mustrare. Și avionul acela roșu... un Taube. Străpunge ca pe o perdea prea fină fantasma visului din tren, și-și împreună vuetul cu sfatul uniform, cumpătat, al locotenentului Leu Mihail...

Își duce mâna spre chip repede, nervos, ca pentru a alunga o muscă supărătoare, ori poate un vis prea neadevărat. Încearcă să se scuture de fulgii aceștia de zăpadă lipicioși, prea lucioși: amintirile.

Și totuș, planul de luptă așteaptă.

Se lasă învins pe scaun. Scaunul geme greu, sec. Gemătul seamănă cu celălalt, al scaunului din visul aerian.

A, obsesia asta!

„Aici recunoaște Dinu Emil“.

Din colțul cel mai întunecos al închipirii chipul sublocote-mentului Dinu Emil, fin, spelb, îi surâde luminos ca un cireș în pârgă.

Un copil...

L-au trimes dela școală cu elan și gânduri mari. La douăzeci de ani omul este în stare să se ia de piept cu tot Universul. Veștile eroismelor de pe frontul de vest nu-i dau pace nici în somn:

— O victorie sextuplă dom'le căpitan... Ca Fonk. Să vadă nemții probă de luptă. Și, mai ales, să se minuneze franțuzii...

Încearcă să-l domolească:

— ... nu tot ce sboară se mânâncă ..."

— Ce faaaace? ... Intorc Bébéul uita-aşa ... şi descria spirale năbădăioase în aer cu mâinile larg întinse, cu degetele răşchiate. Cabrez până'n lună şi le pic în spate de-mi spun nemţii danke ...

Şi acum trebuie să-l trimeată la moarte. Aproape de moarte. Poate, cine ştie, Dinu are multă prezenţă de spirit. Mult curaj. Poate se va întoarce.

"Aici vânează Toudy Tessier".

Taciturnul. „Mutul dela manutanţă“, cum îl ironizează Leu. Tessier este rutinat ca un arhivar în anul eşirei la pensie. De Flais zice că-i „boş“. Are dreptate de Flais, cutoatecă Tessier se pretinde gascon. Luptase pe frontul de vest alături de Garos şi Pegoud. Se măsurase cu Woos şi era în plin cer atunci când un anonim l-a frânt pe Guynemer. Acum „se odihneşte“ pe frontul român. Ii pare rău că s'a despărţit de grupul comandantului Brocart, dar nu i-a stat în putinţă să facă altfel. Nu-i vorbă, se împacă tot atât de bine cu camarazii valahi ca şi cu cei bretoni sau normanzi. Dacă-i lipseşte cointreau-l, îl înlocuieşte mulţumit cu o sticlă de ţuică românească. Se extaziază în faţa clondirului carpatin, ca un poet prins de brizele serii într'un decor cu plopi şi lună plină.

De alături, vocea adjutantului francez loveşte pereţii cu sonoritate uscată. Cuvintele vin clare:

Du jardin de mon enfance

Bou, sur le mur, le lilas, university Library Cluj

Vers moi, malgré la distance,

Tend l'arc-en-ciel de ses bras.

În peretele de bârne se află un ochiu de geam cât o carte închisă. Cercetează încăperea vecină, a francezilor. Tessier îşi spală rufe. De Flais fumează şi visează tolănit pe pat cu ochii înfipti în grindă. Augyr scrie cuiva, poate acasă. Unii joacă ţintar, alţii fac pasenţe. Hainele aruncate deavalma, stau şifonate, desordonate, uitate. Resturi şi scrum de ţigări, sticle gloale, hărţi şi cărţi, burlăcie răvăşită.

Vers moi malgré...

Ascultă. El, sau înfrigurarea din el? Vocea de-alături se scurge în sunete nepăsătoare. A, de-ar şti... Sufletul se striveşte în el ca într'un teasc. Voinţa i se prăbuşeşte cu sgomot de mal surpat, sub greutatea unei nefireşti îndoieli. Se îndepărtează agitat de cartea ferestrei. Îşi cercetează cu atenţie încăperea. Face lucrul acesta, pentru întâia oară de când conduce destinele escadrilei. Este tapiţată cu saci de nisip şi ordonată de mâna gospodărească a lui Simion. Dar sacii, ca şi ordinea, ca şi grinzile joase şi negeluite ale plafonului, îl strâng ca într'o chingă fără rost şi răgaz. Aici viaţa are un sens mult mai larg, mai peste limitele obişnuite ale firii, dincolo chiar de pulbera care înfrăţeşte destinul cu moartea. Simte, trăieşte, toate acestea. Mai ales acum, când gândurile îi sunt vraiste. Poate nici nu are gânduri acum. Da, da! Are numai un fel de intuiţie a primejdiei nedorite: se învărteşte între pereţii trupului ca o panteră incolţită. Poate de aceea nici nu are tăria să hotărască lim-

pede. Întâiu asupra sa, asupra gândurilor și faptelor sale. Apoi, asupra celorlalți. Ce chingă enormă și neiertătoare îi zdrobește judecata, îi macerează creierul!

Viața!...

Se lasă răpus pe lada de campanie. Se sperie de trosnetul ei surprinzător :

— Simioane...

Soldatul a răsărit comic, prea grăbit, parcă din scârțăitul lăzii ;

— Să vie Tessier...

Își revine brusc. Ce-a făcut ? Nu, nu. De ce să vie Tessier ?

— Simioane!

Unde e Simion ? Când a plecat ? Cum de s'a topit așa, deodată, din pragul ușii ? Poate s'ar fi răsândit. Ce să-i spună lui Tessier ?

Din camera alăturată nu se mai aude romanța elegiacă. Desigur Tessier se pregătește să răspundă la chemare. Il bănuiește cum își lasă rufele în apa albită de săpun. O umbră a tăiat pentru o clipă cartea închisă a ferestrei. S'a îndreptat spre ușe. O deschide... „J'ai l'honneur...” Toudy Tessier îl salută simplu, firesc, oarecum bonom, cu copilăria din Sud pe chip, cu mâinile înmuiate de apă și leșie.

Lui Anta îi este greu să înceapă. Știe că nu are de dat o veste bună. Și mai știe că veștile rele se dau cu ocolișuri și nu deodată întregi.

Tessier și-a aninat privirile ca două căngi de vestonul și gândurile lui. Așteaptă nedumerit, stângaciul chiar. În umbra ferestrei ce dă spre cer, silueta i s'a fixat într'un contur creionat rudimentar. Plimbă ochii dela om la umbră cu teamă. Il fulgeră gândul morții lui Tessier. Umbra aceasta... Tessier mort...

Dece nu pleacă ? Anta s'ar simți cel puțin aparent, deslegat de orice tristă obligație față de chipul lui Toudy, copilăros și cu obrajii rozaji. Il privește o vreme. Are ochii perlați. Căpitanul nu mai are nimic din orgoliul descoperit cândva de vâlvătaia aspră a maiorului Popovici. Simte acest lucru. Și curios, nici o reacțiune — obișnuită altădată — nu-i sufocă gândurile. Căngile ochilor lui Tessier l-au neutralizat, deși umbra culcată la picioarele lui il îngrozește. Intradevăr, el este căpitanul Anta, șeful escadrilei ? Se întreabă naiv, minor, fără a afla un răspuns lămurit. Acum, așa cum se simte mic, copleșit de împrejurări, este debunăseamă omul obligat de forțe venite peste capul și presupunerile lui, să-și trimeată semenii la moarte. Nu, nu poate fi un șef... Cel mult un părinte mașter. Și poate nici atât...

De ce trebuie să-l trimeată pe Toudy Tessier acolo, peste zare, în vag, alături de Dinu Emil, de copilul acela ? Să-i poată scuti!... Ce n'ar da să-i poată scuti de acest drum!... Și pe de Flais să-l scutească.. Și pe Ioaniu, cel venit ieri...

— Tessier...

În semn de atenție, s'a întins un gât de barză. O bărbie prea ascuțită a încremenit în atitudine de filială ascultare. Un nas punctează cenușiul încăperii, puțin obraznic, fin, prietenos. Singur el

parcă adulmecă din cer tristeți. Tessier ascultă...

Căpitanul Anta s'a prăbușit în sine ca într'un cazan clocotind. Strânge pumnii ca să nu isbucnească. Impotriva cărui duh nevăzut? A, ordinul acela... li arde privirile, arde masa de lemn, arde încăperea. hangarele, aeroplanele, cerul, tot Universul... Planul de luptă!

— Tessier... vien ici...

S'au urnit spre masă, Tessier nedumerit; el, abătut. Franțuzul se arată încântat de atenția ce i se acordă. Când degetul arătător, cu unghia fulgerată o clipă de o rază de lumină, a presat pe hârtia de calc una din crucile roșii, a isbucnit liniștitor, frățesc:

— Mon capitain, je suis loup d'air...

Râde cu dinții toți, cu ochii, cu fruntea, cu nasul. Nicio tresărire pe finețea chipului lui Toudy, nicio teamă, nicio nemulțumire. Nicio retractare... Doar o împăcare fericită cu vrerile războiului.

Căpitanul Anta nu se aștepta la o asemenea eșire. Mai ales dela Toudy, dela tăcerea și cumpătarea lui. De aceea este cuprins de o liniște profundă. Iși simte sufletul amorțit, ca apele unui lac într'un amurg senin. Nicio briză de sbucium. Liniștea de nordic a francezului l-a biruit. Se simte dator dată de acest om. Il bate pe umăr cu rouă în ochi:

— Toudy — totdeauna în discuțiunile lor l-a numit Tressier — Toudy, după misiunea asta am să te trimet la Iași. Știi... să te odihnești... Dece te miri așa?...

— Dar eu nici nu m'am gândit...

— Bine, bine... totuș De pildă la Rezerva Generală... Știi... Meriți mai mult decât îți pot oferi eu aici

Privește semnificativ și încurcat în jur. Glasul îi este voalat, obosit. Și ochii lui Tessier sunt impresionați de frumusețea clipei: cercetează cu mascată atenție cerul. Pe geamul afumat al ferestrei se preling dăre nesfârșite de ploaie, ca niște lacrimi murdare. Aerodromul inundat de ceață și ploaie tomnatecă, presează inimile ca un bloc dur de nostalgice amintiri.

— Poate de acolo să îți se ivească posibilitatea de a pleca în Franța...

Gândul lui Tessier a făcut un salt enorm și s'a oprit în satul său dela gura Loirei. Casa părintească... mama... sora.. La Royan acum va fi fiind soare. Ce va fi făcând Yvonne?...

— La ce te gândești Teudy.

— La multe...

— Indispuae grozav vremea asta...

— Da.

Pauză lungă punctată de ploaia repezită în geam:

— Ești căsătorit?

— Nu.

— Logodit?

Tessier leagănă capul: „Așa și-așa”. Răspunde în monosilabe. Cum ar plânge acum! Așa, cum a râs când a plecat dintre bărcile de pescari gasconi, la Bordeaux, la pilotaj...

Căpitanul Anta se simte vinovat de tristețea înțelenită în su-

fletul judicios al camaradului său. Nu a aflat mare lucru din monosilabelele sale. Nu a aflat greul care-l apasă pe Tessier. I-a aflat tot sbuciumul, după chip, din ochi. Dar cum să-l distragă gândurilor coplesitoare?

— Iei un liqueur?

Tessier nu răspunde.

Se îndreaptă spre lada de campanie. S'a întors domol, cerce-
tând în zare purpura surâzătoare a sticlei:

— Să bem Toudy... Pentru victorie și viață...

— ...Și viață...

Sorb tăcuți, domol, obosiți. Savurează purpura licorii, sau bu-
curia înfrățirii sufletești?

Dela un timp cântecul lui Tessier sgâlțâie din temelii adăpostul:

Vers moi malgré...

Tend l'arc-en-ciel de ses bras...

Căpitanul Anta Petre este fericit deabinelea. Nu-și prea explică de-
ce. Nici nu dorește să-și explice. Poate pentru că Teudy Tessier
este fericit, părelnic fericit. Glasul franțuzului nu-i mai pare dogit.
Este acceptabil. Ba-i chiar frumos. Ascultă cu plăcere șansoneta.
Gândurile negre s'au dus. Și afară s'au oprit ploile. Ce-o fi făcând
Larila?... Când se face frumos, totdeauna își amintește de Larila.
S'a făcut mare... Fata tatii... Copiii cresc repede... Zâmbește senin
gândurilor albe. Și sbuciumul, tot sbuciumul de adiuneauri, este
alb... Și resemnarea lui Tessier... Totul este alb, pur... Mare lucru
să fii om în împrejurări pedosnice!... Se plimbă vesel dealungul și
dealatul adăpostului... Inima-i cântă... cântă bucuria clipei... Tessier,
trântit pe un scaun, soarbe domol al câtelea pahar?... Fredonează
la nesfârșit șansoneta, cu glas stereotip. Anta îl secundează cu drago-
ste și haz mare. Da, da; veselie e molipsitoare..

— Măine omor un boș...

Tessier și-a oprit scurt melodia, ca să afirme acest lucru. Imediat a adăugat încet, încet de tot, ca pentru sine:

— ...dacă nu m'or omori ei pe mine...

Căpitanul Anta constată cu elanul scăzut: și tristețea este mo-
lpsitoare...

Își amintește de planul de calc, de ordinul răvășit pe masă. Le uitase. Crucile roșii, apăsate, sigure, nu-i mai par atât de groas-
nice. Totuș se încruntă o clipă. Mai mult din instinct. În cealaltă
clipă fredonează reflex:

...l'arc-en-ciel de ses bras...

Mai soarbe un pahar. Se apucă de lucru calm, cu o hazlie
seriozitate:

— Desigur dom'le... Aici bombardează de Flais cu moș Cos-
tache și bombardierul Trufășel... Sau nu: moș Petrache rămâne la
escadrilă. Pleacă celălalt mecanic... secundul... De Flais... Ei da!
Pe de Flais se poate bizui. El...

Pe scaunul de lângă pat, Toudy Tessier a adormit cu chipul
luminos ca un soare.

*

În noaptea aceasta, sentinela Bucur Gheorghe, cel care mănâncă palme cu nemiluita și e prost ca un bocanc reformat, a văzut cum o stea pornită din creștetul cerului, a tăiat dungă în neguri și s'a spart undeva deasupra zării :

— Mâine mai cade una...

Soldatul a rămas cu ochii pironiți în negură.

*

Ora patru și jumătate.

Aerodromul are aspect proaspăt și miroase a crud.

Căpitanul Anta Petre a eșit în gura adăpostului cu mâncile suflecate, cu gulerul cămășii răsfrânt mult. Se spală rural într'un ciubăr rechiziționat de Simion din sat. După un dâmb, satul surâde cu acoperișuri de tablă vopsită în roș, printre coroanele odihnitoare ale salcâmlor din marginea aerodromului. Simion toarnă apă în pumnii făcuți căuș și se bucură că a stat ploaia. Și că se anunță zi bună. Căpitanul cercetează câmpul. Priviți în zare, picurii de apă depe iarbă fac o ornamentație argintie și regală. Moș Stan Petrache a scos avioanele : un Spad și două Farmane. Face plinul. Cărucioarele cu bidoane de benzină alunecă fără șgomot, ca pentru a nu trezi liniștea dimineții. Ostașii, cu mâini goale, vânoase și cu grabă pe chip, sunt albine aureolate de întâiele raze ale soarelui. Razele șterg oblic de tot argintul de rouă al întinderii.

Ordinul sună : decolarea la cinci și treizeci.

Mai este vreme.

Cele trei avioane stau aliniate cuminți. Cu ciocul elicilor adulmecă zarea. Cu aripile sunt în perpetuă încordare, cu ochii mitralierelor înfipți în necuprins. Motoarele, decapotate, sclipesc reconfortant în razele prea roșietice ale dimineții :

— Contact...

Omul din botul avionului, cu trupul cât un turn, se avântă fără succes târând după sine elicea. Dar, ca un semn mare de mirare, elicea a luat poziție de odihnă, după un balans elastic :

— Tăiat...

Soldatul nu a lămurit bine comanda. Moș Stan se înfurie :

— Tăiat răcane, tăiat.

Scena se repetă până ce motoarele pornesc. Atunci țevile de evacuare aruncă în răstimpuri flăcări scurte, retezate brusc de păcănitul ritmic al supapelor. Ades țevile se desfundă în răbufniri neprevăzute de gaze albe, mate. Pe scări portative soldații robotesc sub ochii de jar ai macanicului. La urmă, moș Petrache va cercea dacă sunt făcute în regulă plinurile de ulei și benzină, dacă „relantiul” funcționează fără „rateuri”, dacă în plin regim rotunjimea exploziei nu este cumva împietată de șgomote suspecte. După ce se va convinge că „totul este în ordine”, va hotări sigur pe pașare :

— Poți să-l duci în soare dom'le...

Apoi se va trag sub un salcâm, departe și va suci o țigare.

Căpitanul Anta s'a obișnuit cu acest ritual al escadrilei. Cu o jumătate de oră înainte de pornire va inspecta avioanele, le va

găsi în ordine.

Cercetează ceasul. Minutarele moțâie la cinci și douăzeci :

— Să vie echipagiile...

Sosesc pe rând. Dinu Emil este vesel. De Flais are aceeași mimică de perpetuu bufon. Tessier a întârziat :

— Unde e Tessier ?

— La...

De Flais l-a ochit. Ese din adăpost cu casca într'o mână, adus de spate, obosit. Nu este în toane bune. Semn rău. De Flais și Dinu se privesc înțelegători :

— Ce-i Tessier ?

— Mon capitain... sunt foarte obosit azi...

— Obosit ? Ai dormit rău ?

— Nu. Dar... am avut un vis trist...

Vorbește greu, târăganat. Căpitanul Anta încearcă o glumă :

— Un raid pela lași ar spulbera orice vis... și pe cele triste.

Măine... Da, da... Ce ziceți ?

Se adresează celorlalți aproape implorând o aprobare.

Dar vorbele cad seci. Cei doi nu au nimic de zis. Tessier nu ripostează. Este prea abătut. Insinuarea nu a servit la nimic. O clipă se gândește să-l schimbe. O clipă numai, căci în clipa următoare chipul de lup al maiorului Popovici, același obsedant chip, i-a aburit pupilele :

De ce tocmai azi abătut ?

Privirile șterse ale pilotului răspund cu o mare imputare. Il bănuiește laș... Și-adună toată voința. Surâde fals, dar surâde...

— A fost ceva trecător, ca o abureală. Dar nu mai am nimic.

Sprâncenele lui Dinu Emil au căzut definitiv posomorâte, peste pleoape. De Flais, absent, cercetează cerul și el parcă absent.

Și totuși căpitanul Anta simte în clipa aceea că ține la Tessier ca la copilul lui :

— Sunt sigur de reușită Tessier... Cred în tăria ta. Mai ales în sborul tău.

Vorbește declamând aproape. Se forțează să fie convingător, se extenuiază sufletește. Devine patetic. Dar în sine, viziunea haosului deschis de moartea bomlardierului Șarpe se adâncește iremediabil. Gândește, mai are puterea să se gândească : nu se mai întoarce. Iși sugrumă gândul cu un gest penibil de abținere.

Precipitat, împarte obișnuitele directive, sfaturile obișnuite. Repede... Repede... Să nu-și prăvălească înaintea celor trimiși la moarte toată nădejdea, urma de credință într'o stea pornită spre apus...

Au decolat.

În formație, unghiul berzelor se pierde la orizont, spre munți. Căpitanul Anta Petre șoptește rar, cu buzele tremurătoare, învins :

-- Nu se mai întoarce...

Moș Stan Petrache, îmbăcsit de tristețe și uleiu ars și-a pierdut de tot privirea în seninul orizontului curbat sinuos de crestele munților. Peste vizual, gândul îi urmărește ocrotitor patrula pornită la drum greu. Este hipnotizat de triunghiul care încet, încet, devine

---

un punct înfipt în albastru. Căpitanul a trecut pe lângă el. Niciun gest, nicio mișcare. Mecanicul este de piatră. În ușa hangarului soldatul Pușcălău Ironim, slab, osos, pirpiriu, picură lacrimi. Sus, pe hangar, girueta fâlfâie domol, ca un gând bun, ca o uitare. Fâlfâitul de vultur rănit al giruetei îi aduce în apele gândului o melodie domoală, plină de liniște:

.....de mon enfance
Ou, sur le mur.....

Punctul înfipt în albastrul zării a dispărut.

N. LADMISS ANDREESCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TOAMNĂ PUTREDĂ

Toamna se lasă acum pe la casele noastre
Și trandafirii se frâng ca pahare de ceară
Pânză de ceață plutește pe ntinderi albastre
Și putrezesc grădinile moarte'n seară.

Au ruginit pe cerdacuri visul și vie,
Viespiii de aur cad moarte pe ierburi strivite —
Departate, departate s'aud la o casă pustie
Câini cari latră în gol și muget de vite.

Se'nchid ferestrele largi, pe unde intrase
Vara cu toate miresmele ei plutitoare...
E frig și e ploaie... Doamne, ce trist e prin case,
Ce mohorâte sunt zilele lungi fără soare!...

De-acum vom aprinde lumina devreme'n odaie
Și vom lăsa la ferestre obloanele grele,
Ca să nu turbure toamna cu plete de ploaie
Icoana grădinii cu tufe de zarnacadele.

ION SÂN-GIORGIU

ÎNTÂLNIRI

Tipete de groază;
                  goi pe drum.
Case părăsite,
                  foc și fum.
Carne pârjolită
                  în scrășniri
și Nerone'n Roma,
                  amintiri...

Para mai imaculată crește
— purgator deschis spre Dumnezeu.
Cu înfiorări se primenește,
de pe tron, ispasul cel mai greu.

Cerul covru roșu-vânăț, prinde
ochii ndurerați de-adânci priviri.
Pe arsuri de rumen coviltir,
cine, cărnii, sufletul și-l vinde?

Plâng stăpânii moarta
                  avuție —
râd sondorii plânsa bucurie...

CONSTANTIN - STELIAN

UN POET AL „OMULUI NOU”: ARON COTRUȘ

Aron Cotruș este un om înalt, robust, cu mâni aspre, cu mers liniștit și anăsat, așa încât înțelegi de la început că viața lui a fost muncită din greu prin văgăunile munților, că s'a scuturat de sudoarea unor suferințe și a răsbit la lumină cu toată tăria acelei revolte mocnite pe care o întâlnim de multe ori la țăranul ardelean. Tenace, fără să fie vijelios, întreprinzător și îndemnatic, Aron Cotruș a ispășit blestemul unei tradiții revoluționare pe care a moștenit-o de la preoțimea și inteligența ardelenescă, acea gardă de cărturari înțepentă cu privirea către mitul lui Horea și Avram Iancu. Urișe umbre legendare, care pogoară din munții de cremene, răzvrătesc sudetele, răscoală masele populare, pornesc șuvoiu spumos de ape și glasuri și apoi, se frâng pe roată pentru a lăsa în urmă încrunțarea, ciuda, setea de răsbunare, apăsarea istorică a rasei. Omul devine una cu pământul, sângele lui crește din sudoarea brazdei, unealta de muncă îi este armă de luptă; strânge mâna pe ea, o ferecă și o ascute și nimeni nu înțelege că ascuțișul coasei și muchia toporului au dat dealungul istoriei stăpânirea pământului.

Cine nu pătrunde taina acestor priviri care scapără în munți ca într-o cetățue, nu va înțelege niciodată cum s'au prăvălit stâncile și brazii și odată cu ele oamenii. Acolo în vale în târguri, stărostesc grofii și baronii, ungurimea venetică și asupraitoare. Lupta pentru pământ, înseamnă lupta pentru libertate și libertatea nu are alt scop decât stăpânirea românească. Una merge împreună cu cealaltă și amândouă rodesc în sufletul poetului darul neasemuit de prețios al artei sale.

Iată-l pe Aron Cotruș, scuturându-și straele de praful și păcatul acelor „cetăți mișele” pentru a-și îndrepta pașii către codrii și munții „cântători ai libertății”). Imaginea devine grandioasă, planetară, scapără fulgere, se topește în lavă fierbinte, cuprinde arbori și pietre și flori și apoi se pierde ispășind păcatul acestei misiuni revoluționare.

Poetul simte năvala sângelui, clocotitoarea trudă a destinului și răfăcitor prin locuri care nu sunt ale lui, își caută neconținut limanul. Viziunea înfierbântată zămislește un simbol și munții apar dintr'odată, stăpânire veșnică, sens al năzuinței, ispititoare nadă, mereu aceeași țință. În munți poetul se regăsește pe sine. De acolo se deschid perspectivele dominante ale cuceririi. Contemplațiunea se pierde și un sentiment de fatală întrepătrundere se desprinde din versuri ca acestea:

1) V. „Neguri albe” pag. 45, Alba-Iulia 1920.

... „Ca voi, o munții mei,
 Am sângerat. Zădarnic, m'am opintit mereu,
 Ca dintr'o strămtă ocnă, să salt odat' din mine...
 Să ies,
 Să scap,
 Să fug
 De piedica-mi de humă, de-al cărții mele jug
 Despotic, zilnic, slut și-omoritor din greu.
 Și străbătând în voe, nemărginea oarbă,
 Cu sufletul ce totul răvnește să absoarbă,
 Să mă înalț sălbatic — statornic curcubeu —
 În setea-mi de mai bine,
 Cu creștetul în nouri ca voi, o munții mei!...”²⁾

O ușoară tendință către declamație, către retorică, dar în totul o vervă bogată și strălucitoare, o încordare sănătoasă a firii, o vână puternică și fibroasă. Alte poezii, cu aceiași statornică năzuință, vădesc o nebanuită răsvrătire pe care poetul încearcă să o canalizeze în teme sociale, răzbătătoare, violente, dar care își păstrează până la urmă caracterul impersonal. Astfel ajungem la cele două volume de versuri: „*In robia lor*” (Arad 1926) și „*Măine*” (Craiova 1928), care au stârnit atunci când au apărut atacuri și polemici ce nu-și aveau o întemeiere critică. O replică vehementă și cu toate acestea obiectivă, a domnului Perpessicius, pune capăt „*galeriei sgomotoase și binemeritânde*” care văzuse în domnul Aron Cotruș un poet al luptei de clasă, dacă nu chiar un regionalist tendențios.³⁾

Nici pe departe nu se poate vorbi în cazul de față de o poezie patriotică, asemănătoare acelor producțiuni romantice din secolul trecut și care și-au îndeplinit în vremea lor un rol cultural și național de o necontestată evidență. Poetul încearcă să exprime un sentiment colectiv, care fără să fie pronunțat patriotic în sensul demagogiei și romantismului, isbutește să redea imaginea acelei românimi din Ardeal, cu năzuințele, suferințele și truda ei de a răsbi peste veacuri de asuprire. Astfel prinde să se arate din ce în ce mai puternic un sentiment de proprietate a pământului izvorit din conștiința muncii, a haiduciei sau a dreptului istoric. Dintru început trebuie să arătăm că nu este vorba de o poezie socială pusă în funcția unei lupte politice. Poetul însuși spune:

„Urmele mele se pierd într'un vijelios trecut...
 Carpații de milioane de ori i-am trecut...
 Fășii de carne am lăsat, de-atâtea ori,
 pe vărfuri albe, prin trecători,
 alături de boeri pribegi și asprii luptători”⁴⁾

Este de prisos să mai insistăm asupra faptului că d-l Aron Cotruș face o netă deosebire între ciocoi de azi și grofii și stăpânii unguri de odinioară. Nu-i mai puțin însă adevărat, că poeziile din volumul „*Măine*” au fost scrise în epoca de după războiu și dacă am rămâne numai la bănuiala că poetul are oarecari vechi resentimente, fără să ținem seama de anumite stări sociale, atunci n'am înțelege versuri ca acestea:

2) Poezie publicată mai întâiu în „Gândirea” an. I, Nr. 1, 1 Mai 1921.

3) V. Perpessicius: „Mențiuni critice” Ed. Fund. Regele Carol II, Vol. II, pag. 247.

4) V. Aron Cotruș: „*Măine*” pag. 5.

„Foametea se 'ntinde nevăzută ca ciuma...
 intră din casă în casă acuma;
 caută 'n ogrăzi
 după prăzi,
 duce caii din ham și boii din jug,
 pe drum pornește coșciug după coșciug...” (Pagina 7)

Nu căutăm justificări pentru o asemenea poezie, deși am găsi destule. Amintim numai poezia „*Foametea în Basarabia*” a lui Radu Gyr și tabloul lui Luchian (originalul la Muzeul Simu) care înfățișează pe țărani din 1907 zdrențuroși, cu fețele supte, obosiți, betegi, mergând desculți, unul lângă altul, — prin praful greu de vară, să ceară pâine. Este o imagine tristă, un convoiu de înmormântare. Dincoace se profilează umbra lui Horia. Este un fel de amenințare, un punct de gravitate a sufletului țărănesc din Ardeal, localizat în istorie, în revoluție. De altfel, poezia „Horia”, care este un imn de slăvită consacrare, sapă acea pârție în cremenea muntelui de om prin care se strecoară ca sângele năzuințele poporului. Nu avem destule temeiuri pentru a vorbi de o poezie localizată, care cuprinde peisagiul sufletesc al unei regiuni. Țăranii lui A. Cotruș nu sunt nici minierii dintr-o anumită regiune, nici pădurarii muncitori, nici măcar moșii, ci țărani ardeleni, care sunt la fel cu cei din alte ținuturi românești. Nu-i deosebește decât o altă trăire istorică, nu-i desparte decât un munte sau un râu, dar viața lor a fost la fel: și unii și alții au îndurat exploatarea neomenoasă a vrăjmașului. Dincolo grăii și ungerii; dincoace ciocii și fanarioții. Dincolo se profilează năprasnica figură a lui Horia, dincoace stăruie amintirea lui Tudor Vladimirescu. Istoria a croit formule monumentale acestor regi ai gloatei țărănești. Sufletul lor s'a revărsat mare și puternic, fecundând nădejea sutelor de mii de țărani, lată cum au trecut în cântecul și balada poporană aceste figuri care prin timp au devenit legendare; iată drumul pe care l-a urmat poetul de astăzi ca să reconstitue materialul liricei sale. Când mai târziu, d-l Aron Cotruș va relua firul marelui tradiții legendare care se va împlini în timpurile noastre, vom vedea cum Horia este una cu țărâniștea română, că masa rurală și-a găsit idolul în omul care a întruchipat mai bine năzuințele ei. Deaceia ducând peste leat tradiția lui Horia, poetul n'a făcut altceva decât să exprime un sentiment general, care-și află formulare concretă în cultul pe care-l dă țărâniștea ardeleană marelui erou tras pe roată.

Acoia unde vorbește Pătru Opincă, Ion Ciura și Ion Codru, s'ar putea întrevedea oarecare tendință democratică, de răsculare împotriva unei întregi rânduiei, de sfărâmare a cătușelor care leagă încă pe mulți țărani de iobăgia sudalmelor și a foametei. Vom ține seamă însă de două lucruri: mai întâiu că acești țărani răsvrățiți pe care i-am numit mai sus sunt numai niște simbole, iar revolta lor nu este una de „idei” și de „program”, ci însuși dreptul muncii de a-și căpăta consacrare pe brazda de pământ. Ion este simbolul româniei și nu este lipsit de semnificație faptul că domnul Liviu Brebanu publică sub acest titlu romanul țărâniștei.

Iată ce spune poetul:

„Ioane, ia seama bine!
fara aceasta se reazamă pe tine —
cu pumnii tăi iuți
poți tu să mai cruți
ciocoi bulgari, grecotei, arnăuți,
ce-au venit cândva, goleți, de peste Dunăre
să-ți smulgă muncă și supunere?!...

Ești unul,
poți fi milioane,
curajul tău să nfrunte temnițe, tunul;
să crească voința, să crească
vrerea ta românească
Ioane!”

(pagina 25)

Dacă această poezie poate fi numită socială, ea nu este mai puțin și o poezie patriotică. Vigoarea expresiilor comandate, avântul interior al verbului, dau acestei poezii accente viforoase. Crivățul foamei, năpasta mizeriei, lovesc cu harapnice de foc pe obrazul rubicond al ciocoimii. Cine ar putea pretinde că procesul de îndestulare a țărănimii s'a consumat odată cu împrăștierea; cine ar putea pretinde că apriga dorință de stăpânire a pământului nu mai dăinuie încă? Cine este acela care cântă pederost romanța țărănimii grigoresciene sau alexandrinene, sulemenită cu fard și împoțonată ca pentru zi de sărbătoare? Cine?

Poezia d-lui Aron Cotruș este poezia obidițiilor și a desmoște- niților, dar nu mai puțin poezia muncii și a virtuții, aceia care, cu- prinde omul în năprasnica lui strădanie și o ridică dincolo de zare, până unde poate să cuprindă insurgenta afirmare a româniei. O astfel de poezie scapă cu multă greutate de retorică și grandiloc- vență. Aceasta însă nu-i strică sensul și chemarea interioară. Ex- presiile sunt tari, bătute cu ciocanul pe nicovală. O limbă proaspă- tă, vâjnoasă, o limbă prea aspră pe alocuri, dar oricum, potrivită pentru a încăpea în sudura metalică a versului. Uneori ai impresia că se prăvălesc șuvoiu din munte stâncile de granit laolaltă cu vorbele și atunci frumusețea versului se transformă în această în- fricoșătoare splendoare de uragan și drumurile ei pe cât sunt de nebănuite, pe atât sunt de înfipite în tragedia de totdeauna a mari- lor răsvrăiri.

Omul în poezia lui Aron Cotruș devine una cu pământul, cu datina și cu istoria. În sufletul lui cresc nevăzute rădăcinile aeriene care străpung văzduhurile, răscolesc pământul și asemenea răsvră- tirii telurice, înțepenesc lava metalică peste viața de totdeauna a omului legendar. Am cunoscut imagina vie a acestui mit în acel cântec de slavă care cioplește în piatră chipul omului nou, stăpâ- nitor, dinamic, hotărît și mănos:

„Il slăvesc pe-al visului și-al faptei vistiernic!...
Cânt omul ce pășește aspru, apăsat, puternic
de-i rămâne'n piatră urma pasului
și peste vreme unda glasului.

Cânt omul ce crâncen se smulge din cruce
și știe ce vrea și unde se duce...
cânt omul cu pas de fulger și piatră,

omul care pe unde trece
face totul să i se plece
și'n închinare idolatră
lumea'n cutremur să glăsuie: iată-ll⁵⁾

Nu mai poate fi vorba aici de închipuire subiectivă, de o dorință personală, ci de o închinare în fața vremurilor care sunt în căutarea omului prometeic, a cărmaciului care plesnește inerția lumii cu voința neînfricată a faptei. Pe marele făptuitor îl cântă Aron Cotruș; pe omul care subjugă dezordinea, înfrânge patima oarbă a desmățului, poruncește o nouă rânduială și clădește trainică așezarea socială. Poezia aceasta are un puternic accent nietzschean, o viziune tragică a vieții care transcende umilința și vrea să edifice o nouă seminție eroică, dinamică, stăpânitoare:

„Cânt omul oceanic, solar și mănos
pe car'femei cu șolduri tari, cu carnea trează
il pândesc, il visează
ca pe un despot, ca pe un rege,
din îmbrățișarea-i zdrobitoare să lege
și să nască
în zbateri păgâne,
o nouă seminție, iute, vitejească,
cu pași flămânzi
de izbânzi,
cu pași trufași,
uriași —
pentru prăpastiile dintre vis și 'ntre pâine,
pentru furtunateca pace de mâine
pentru bătăliile crunte de mâine!” (pagina 42)

Această nădejde în ziua de mâine a dobândit-o poetul prin stăruitoarea afirmare a crezului său naționalist. Dacă în sufletul lui năzuiesc adesea idei și viziuni irealizabile fie din pricina ilogicii lor fie din pricina dezacordului care există între vis și realitate, nu-i mai puțin adevărat că lirica lui Aron Cotruș pornește și dintr'o dezamăgire, dintr'o desrădăcinare forțată care-și caută neconținut aleanul. Poetul nu se simte bine decât în tovărășia lui Tudor Săcure, a lui Ion Roată pe care-l vrea

„darnic voevod și domn
peste țara românească toată“

Alături de ei stăruie însă umbra lui Horia, imagina de dincolo de veac a revoluționarului care a schimbat fața unor vremuri măstere, a înroșit cu sânge destinul unui popor, i-a strecurat în sânge conștiința revoluționară. Nu ne vom agăța de acele forme rudimentare, de acele versuri poporane, care nu pot strica prin simplitatea lor structura unei poezii bogată în imagini și totdeauna nouă, destinele adeseori se repetă. Nu vom ține seama nici de acea viziune sângeroasă și grotescă, de acele blesteme și urgii de mormânt care dau acestei poezii o tonalitate întunecată și cadaverică. Ele sunt inevitabile, pentru că transpun în literatură puternicul simțământ de groază trăit de țărani ardeleni când a răzbit prin văzduh vestea uciderii lui Horia.

5) V. Aron Cotruș: „Printre oameni în mers” Soskowice Polonia 1983, poezia „Cânt omul” pag. 11.

Ceeace ne reține neconținut atenția în poemul închinat lui Horia este fuziunea care se face între naționalism și țărănime, valahismul se împletește cu ardelenismul, nația își găsește funcția totalitară în imagina telurică a țaranului. Horia este nu numai un răsvrătit, un exponent al gloatelor poporane, un „țaran dn cremene”, ci un „vașnic voevod”, „cât Ardealul acesta de mare”, cu un cuvânt mai cuprinzător. Horia este mitul Transilvaniei, omul care prin faptele lui a magnetizat conștiința unui popor și de atunci, imagina celui ce a fost tras pe roată stăruie ca o cruntă provocare care-și caută răsbunarea. Fără să fie un poet militant al unor idealuri sociale, Aron Cotruș este un poet reprezentativ al vremurilor noi. Omul imaginației sale poetice nu este altul decât „omul nou” eroic, dinamic, hotărît, care cu plesnituri vijelioase de uragan peste revărsările torențiale de ape, netezește alunecările așezărilor sociale de mâine.

NICOLAE ROȘU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

C R O N I C I

IDEI, OAMENI, FAPTE

Scrisori din Paris

Inaugurăm această nouă rubrică a revistei noastre cu prezentarea unui aspect puțin cunoscut la noi al actualei literaturi franceze. E vorba de atitudinea militantă a scriitorilor grupați în jurul revistei „*La Phalange*”, în fruntea căreia strălucesc garanțiile tutelare ale directorilor ei: *Jean Royère* și *Armand Godoy*: amândoi scriitori de mari resurse și reputație bine stabilită.

Intenția noastră nu e de-a face istoric al acestei reviste, pe subț a cărei frunte tutelară au trecut o bună parte din actualele glorii ale literelor franceze, ci de a fixa ideologia, misiunea și rostul ei. Nu vom înșira nume și nu vom cita poeme, ci vom căuta să desprindem din sbuciumul „falangiștilor” de fiecare clipă eternitatea credinței lor. Mai mult: vom arăta că pe lângă Franța cea oficială, mai mult sau mai puțin cunoscută la noi, există o Franță viguroasă, entuziastă, eroică și creștină. Franța care comunică peste veacuri cu Fecioara din Orléans, Franța cu rădăcini druidice, Franța cea veșnică. În slujba acestei veșnicii franceze stă gândul, freământul și fapta falangiștilor.

Dar Franța cea veșnică e și Franța latină. Și atunci, perspectiva se lărgeste, rădăcinile se adâncesc și mai mult, iar luceafărul aspirațiilor înflorește pe bolta solidarității latine. *Simfonia creatoare a panlatinității, iată idealul falangiștilor*. Și acest ideal, ridicat de falangiști pe măgurile de lumină ale poeziei, se răsfrânge ca apele de soare ale unui amurg bogat, asupra tuturor domeniilor de activitate. Chiar și politica se sanctifică la para acestui ideal. Falangiștii, trebuie s'o spunem, fără a renunța la rangul divin al poeziei, fac politică: o *politică de suverană atitudine spirituală*. Fără a sluji pe nimeni, sunt în slujba națiunii, a rasei și a credinței. Asta n'o fac programatic și din oportunism. Ca fructul copt, această mentalitate se desprinde din pomul vieții lor. Falangiștii toți sunt poeți, și nici unul politician. Poeți cu misiunea înscrisă în sângele lor: *inspirați și vestitori*. În scrisul lor cald simți cum tresar accentele profetice. Totul însă discret, reținut de prea multă plinătate de gând și simțire. Parcă toate colinele Franței, într'o sfântă înbrățișare cu catedralele ei, mustesc în scrisul lor înaintemergător.

Și într'adevăr, falangiștii au un ideal falnic. Neuitând niciun moment că revista lor este consacrată numai și numai poeziei, e un fel, dacă vreți, de *virtus poetica rediviva*, ei unesc neconținut acolo unde politica desunește, vindecă acolo unde ea adâncește rănilor, creiază unde ea dăreamă și iubesc cu pasiunea cu care ea urăște. Falangiștii, înainte de toate, iubesc *Frumosul și Adevărul* (ei le scriu cu literă mare) pentrucă alcătuiesc miezul latinității. „*La latinité, scrie Jean Royère într'o odă închinată Italiei, c'est la Beauté et la Vérite*”. Ce minunată definiție a rasei! Cuprinde toată

seninătatea și rotunzimea spiritului latin, crescut în lumina soarelui meridional. Nu e nimic nebulos, barbar și amenințator, Nu găsești nimic din exagerările rasiste ale altora care schilodesc și desfigurează realitatea, nevăzându-se decât pe ei. Nu. Rasismul falangiștilor este sângele devenit duh. Și cu ce ton duminical vorbesc ei de duhul cald ca aburul pământului, simetric ca bolta cerului și cuprinzător cât necuprinsurile mării, al latinității. Ei văd vara ca stil de viață. Și mă gândesc acuma câtă dreptate și câtă limpezime latină a mărturisit Lucian Blaga, când nu demult, într'un eseu din „Gândirea“, a pus problema exact în acești termeni. Încă o dovadă în plus că așa zisul „nemțoidism“ al lui Lucian Blaga este o pură și facilă invenție.

Așezați pe acest pedestal, numai prin poeți, și de loc prin politică, falangiștii luptă din răsuputeri pentru solidarizarea și înfrățirea popoarelor latine în împărăția frumosului. Socotim inutil să mai vorbim acuma despre necesitatea acestei solitarități de sânge și despre eficacitatea consecințelor ei practice. Lucrul e limpede ca lumina zilei. Vrem să subliniem doar acordul care există, în această privință, între vederile falangiștilor și ale celor mai autentici reprezentanți ai scrisului și simțirii românești. În afară de afinitățile de claritate latină, aici nu poate fi în treabă decât glasul sângelui și previziunea pericolului comun. Și în presimțiri, poezii, copiii și animalele sunt în elementul lor.

Am putea insista nespus de mult asupra celor din urmă două numere ale revistei despre care vorbim. Freamătă ca pădurile Carpaților de gând și simțire. Ele sunt puse exclusiv în slujba *ideii panlatine*. Cel dintâi, din 15 August și 15 Septembrie, este consacrat Romei, și prin aceasta *veșniciei latine*, cel din urmă, din 15 Octombrie, din care n'a apărut decât partea întâi, e consacrat Spaniei, prin aceasta misticismului catolic și lui Don Quijote, Spaniei de totdeauna. Desigur că la aceste numere au colaborat, pe lângă corespondenții oficiali ai revistei din toate țările, cele mai autorizate condee franceze, spaniole și italiene. Regretăm din toată inima lipsa României din acest Symposion al spiritualității latine. O spunem aici și o vom spune și acolo unde trebuie să se audă. Este adevărat că în numărul consacrat Romei dl. Sandu Tzigara-Samurcaș, reprezentantul oficial al revistei în România, a scris un articol judicios despre temeurile spirituale ale fascismului. Dar asta e prea puțin. Mă gândesc, de pildă, cât de frumos ar fi sunat vioara românească prin scrisul unui Goga, Blaga, Crainic, D. D. Roșca, ș. a. în această simfonie a panlatinității.

Ce ton de sfântă cuminecare se desprinde din scrisul acestor numere!

Mă gândesc, de pildă, la poemul-mesaj adresat de poetul îngerilor, al vieților, al zorilor, al amurgurilor și al credinței catolice, Francisc Jammes, marelui exilat de odinioară, Miguel de Unamuno, rectorul pe viață al Universității din Salamanca. Și atâtea altele. Sau la acele innuri adresate Romei, de trei ori eternă, dacă putem spune așa: Roma Cezarilor, Roma lui Dante și Roma lui Benito

Mussolini. Ascultați o clipă cuvintele de încheiere ale masajului adresat de Jean Royère Italiei. „Eu am definit Arhitectura ca *limbajul și ritmul imobilității*. Ea este, astfel, *arta eternului*. Ori Roma e Cetatea Eternă. Roma este deci Arhitectura. Da, ea este arhitectura Națiunilor, arhitectura lumii. Ea este principiul infailibilității și, fiindcă omenirea e supusă greșelii, Roma este Dumnezeuul immanent al lumii“.

S'ar putea spune încă multe despre frenezia romanică a falangiștilor, despre ipostaza lirică, poetică, — cum o văd, o simt și o trăesc ei, — a latinității. Nu știu cum, dar când citești această revistă simți cum îți trece peste frunte binecuvântarea molcomă și divină a lui Mistral. Fără să am vreo dovadă concretă, înafară de duhul general al revistei, cred că Larii și Penații acestei publicații sunt: Jeanne d'Arc și Frédéric Mistral. În paginile ei se relevă Franța tradițiilor mari și eroice.

Pe lângă ideea panlatinității și a înfrățirii popoarelor prin poezie, „La Phalange“ glorifică *ideea creștină, Patria, tradiția, familia și Națiunea*. Toate încălzite la flăcările unui *eroism ascetic*. Idealul uman al falangiștilor este *omul totalitar*, îndumnezeit de harul poeziei.

Paris, 15 Noemvrie, 1936.

GRIGORE POPA

Drumul studentului

Un hebdomadur bucureștean, deprins ă lua cu bucata și discută pe rând diferite aspecte ale desfășurării vieții românești din ceasul de față, a deschis într'un timp o anchetă, acțiune foarte la modă, asupra mult ventilatei chestiuni a crizei universitare, probabil și sub imboldul faptului că forurile școlare au apucat s'o pună la ordinea zilei. Au fost invitați să-și publice părerile în privința acestui chestionar numai profesorii. Desigur, o explicație globală a problemei numite ar putea să subordoneze criza universitară crizei generale, care subminează astăzi instituțiunile publice de oriunde, însă o asemenea rezolvire sumară nu este satisfăcătoare. Semnatarii răspunsurilor la chestionar au simțit lacuna, pe care ar lăsa-o în urmă-i o asemenea explicare simplistă prea largă și au încercat ca atare să pătrundă în amănunte. Printre acele cauze mărunte, care alimentează criza universitară, au fost semnalizați firește și studenții, — trebuie totuși să fim recunoscători profesorilor că, trecând peste o tradiție cam strâmtă, au căutat — poate în mod sincer — să ne menajeze, sau cel puțin să ne atenueze păcatele, punându-le în seama unor împrejurări, oarecum exterioare nouă. Am reținut însă din colecționarea acestor răspunsuri impresia generală că profesorii — cum s'ar zice — și-au tras prea mult țolul de partea lor. Constatarea de față ne îndeamnă să expunem mai la vale și opiniile noastre în privința crizei universitare, întrucât e o problemă, care ne privește în primul rând pe noi și pe care suntem în măsură să o primim oarecum depe dinăuntru, trăind zilnic în cercurile ei derutante, — cu rugămintea să fim iertați dacă, în urma amintirilor în genere neplăcute, pe care întâmplător le-am cules din liceu, vom învinui

---

prea mult pe profesori și ne vom înveli acuma din contră pe noi. În tot cazul, promitem că vom încerca să fim obiectivi, sarcină care socotim că ne va fi ușurată întrucâtva, de faptul că o accentuată reticență temperamentală ne-a menținut de obicei la o distanță convenabilă, nu dușmănoasă, ci numai preferată, față de catedră. Amintim și lucrul acesta nu cu titlul de curiozitate, ci întrucât în drumul studentului către viața din afară, distanței dela catedră la bancă îi acordăm un rol capital.

Dar care este drumul studentului? Desigur că n'ar trebui să fie altul decât acela, pe care cineva ar putea ajunge în situația fericită de a fi un cetățean cu mult mai util statului și neamului său, și implicit sie, decât în cazul că rămânea acolo de unde a pornit. Așa ar trebui. Drumul parcurs însă de student este de fapt o continuă oprinare și secătuire a intimității lui sufletești, — când s'ar cuveni dimpotrivă să-i fie o neîncetată formare și amplificare a facultăților lui înăscute și o progresivă întărire sufletească. Numai astfel s'ar putea înlătura superstiția divorțului dintre studiu și viață. Evident, școala își are astăzi acumulate relele ei, conservate și legitimate de programe, care sunt susținute de mentalitatea deficitară a timpului. Dar deocamdată nu ne importă aici o asemenea chestiune, parcă mai riguros pedagogică. În criza universitară întrezărim seminte, care de fapt rezidă în om, nu în programe — mijloacele în sine sunt obiective, numai felul nostru de a le privi le împrumută o valoare pozitivă sau negativă.

Reamintim formula: drumul studentului. Se poate desluși din aceasta că acordăm universității o funcțiune de călăuză, de mijloc de a merge către ceva, și nu-i imprimăm ca atare, statornicindu-l, un scop în sine. Dar să despicăm și mai mult firul. Multora pare puțin curios să li se vorbească despre o universitate ca scop, de studii fără finalități prelungite în afara lor. Totuși sunt oameni, care concep și, sau numai în felul acesta, școala superioară. Pentru aceștia, șederea în universitate este un lux, îngăduit numai celor capabili și cu mijloace materiale, întârziată dacă se poate cât de mult, din simpla plăcere de a studia. Inseamnă că ei doresc să-ți faci o preocupare centrală din studiu. Firește acesta e un deziderat ideal, râvnit de câțiva utopiști, în genere profesori, despre care, în mod puțin alterat, s'ar putea zice în definitiv că și-au făcut o finalitate a vieții din carte, însă și aceasta la rândul ei ca simplă funcțiune socială. Pentru profesor, luat izolat, studiul poate fi scop suficient sieși, însă profesorii la rândul lor îndeplinesc în mecanismul societății rolul de instrumente, de simple organe, absolut necesare. E un lucru, care se uită. Totuși, o asemenea atitudine, a unora dintre profesori, e un coercitiv provocat întrucâtva de tendința studenților de a creia o diversiune în însuși înțelesul universității considerată ca pârție luminoasă către un scop, falsificându-l până la a face din studii un simplu mijloc de a-și asigura o carieră profitabilă. Noi imprimăm în adevăr o semnificație practică școlii superioare, însă nu până la limita aceasta, de tot materială, de a face din ea o rută cu câștig sigur. Pentru că, în definitiv, scopul ultim al omului

nu este acela de a-și câștiga existența, ci de a deveni și în urmă a fi mereu folositor societății. A-ți asigura existența e un fapt secundar, care derivă de fapt din celălalt postulat. Un individ, care sufletește este un diformat, un monstru periculos, nici nu merită să fie lăsat în libertatea de a-și exercita singur meseria depe urma căreia trăiește, ci cel mult se cuvine să fie întreținut și îndreptat. Nu e rar că se primesc băieți incapabili în școală, ci e rău că aceștia se pun în funcții importante. Să-și facă o carieră, din care să poată trăi, merită numai acela, care nu e un ferment primejdios înlăuntrul comunității, pentru că numai ea naște și îi menține cea carieră. În realitate, lucrurile deviază, făcându-se din universitate nu o cale de a se spori capacitatea de a fi folositori societății prin formarea noastră armonioasă și indirect numai un mijloc de a ne întemeia o carieră, ci o cărare ușoară, străbătută cam în silă și numai cu scopul de a ne primi apoi banul mult mai comod. Acesta e primul păcat, desigur cu explicările lui, pe care îl denunțăm. Mijlocului, instrumentului i se trage de obiceiul chiulul. Așa pățește și cartea. E un rău, pe care îl implică însăși funcțiunea universității.

Universitatea este o instituție. De obicei, instituțiile suferă de păcatul că în conținutul lor sunt prea rigide, sunt statice în raport cu scurgerea neîncetată a timpului. Instituțiile nu știu să-și aerisească zilnic interiorul, să și-l reformeze dacă vremea o cere. Deficiența aceasta o suportă și universitatea, fapt care a pus-o în situația să cam rămână de căruță. Deși studenții sunt tineri, numele universității îi evocă un climat bătrânesc. Cunoștințele predate de ea sunt oarecum moarte, apar oarecum șterse cu cărpa de praf. Sufletul tineretului de azi pretinde din contră o orientare către categoriile vitaliste, dinamice și cu tendințe vădit practiciste. Epocile acestea, de acțiune și antilivrești, în opoziție cu cele raționaliste și sistematizante, se alternează, compensându-se. În secolul trecut se pare că s'a făcut prea multă teorie gratuită, neglijându-se realitatea, atitudine prelungită până la organele, care au menirea să însuflețească azi universitatea, deși par a fi încărunțite. Numai cu prestigiu însă nu se creiază. Acum viața se revanșează. Profesorii nu observă, sau cel puțin sunt îndărătnici, chiar geloși de tendința cea nouă. Ei continuă să ne îndoape memoria cu cunoștințe, și încă de muzeu, indiferent că ne atrag și le asimilăm, sau dimpotrivă ne închidem înțelegerea în fața lor. Învățăturile lor nu au nimic comun cu viața, care furnică în aspirațiile noastre, nu se acordă cu fizionomia ei complexă de azi. Nu se face, în diverse domenii, decât istoria lor respectivă. Profesorii noștri au încă modalitatea de a preda prea rigidă, nu-și pot modela prelegerile după necesitățile vitale ale momentului, nu le acordă cu ele, nu le încadrează în timp, în chip interior, organic, cum ar dori tineretul, ci numai le pun la punct eventual cu ultimele descoperiri în tărâmul lor de specialitate, încolo păstrându-și expunerea seacă, pentru ea însăși, de acum cine știe câte decenii. Negreșit, sunt și materii, care prin ele înșile exclud o latitudine, ca cea de mai sus, și pe acestea studenții le ocolesc grijulii, însă actualizarea nu se încearcă nici măcar acolo unde ar fi posibilă. În

loc ca profesorii să se informeze întâi de plasticitatea sufletească nouă a tineretului, și să sesizeze instrumentele la care ea e sensibilă, ei se interesează de ultimele ajustări ale instrumentelor vechi. În tot cazul, criza universitară trebuie pusă în legătură și cu problema tineretului. Acesta e nesățios de viața, care sburdă în afară de zidurile universității. Acolo o caută. Sau, în cazuri mai rare, la cursuri de filosofie ori de filologie modernă, fapt care explică aglomerarea studenților la aceste materii. E simptomatică setea studenților de a audia probleme moderne, de a fi menținuți în actualitate. Mai adesea însă tineretul preferă să facă politică sau să practice sportul. Sunt lucruri care îl satisfac.

Fiind cunoscută situația de mai sus, se poate deduce natura raporturilor dintre studenți și profesori. Una dintre cauzele de seamă ale abdicării studenților dela cursuri este tocmai lipsa de înțelegere, de familiaritate, între catedră și bancă. O particularitate cardinală a tineretului de astăzi este chiar această sete de comuniune, aviditatea de a fi înțeles și iubit, creiarea unei osmoze neîntrerupte dela om la om. Dimpotrivă, profesorul se distanțează de sufletul lui, îi repudiază vitalismul brutal, care îl irită. Invidiem pe toți aceia, care au avut norocul să-l aibă de profesor pe Nae Ionescu. Sunt prea puțini acei dascăli, care n'au fost porecliți ironic, răzbuunător, în ascuns, cărora studenții chiar între ei au continuat să le spună, cu simpatie, totdeauna: domnul profesor. Am citit despre Titu Maiorescu, profesorul. Ni-l închipuim cum participa cu sinceritate la prelegeri, cu cât interes arunca ideile în aer și căuta să le deie un contur hotărât cu mâna, spre a le face vizibile auditorilor. Astăzi, majoritatea profesorilor nu mai au nici măcar pasiune pentru datele lor de pomelnic. Își citesc cursul lucrat acasă, cu glas monoton, descărcându-se de o datorie, iar la seminarii își trimit asistenții, ei fiind ocupați cu altfel de treburi. La Titu Maiorescu se îngrămădeau studenți de pe la toate facultățile. Astăzi absentează dela cursuri anumite chiar aceia, care le au înscrise ca materii principale. Firește, sunt vinovați și studenții. Dar oare numai ei? Ne mai scuzăm cu vorba că așa e vremea, dar cine îi dă păsul să fie așa?

Încă un păcat. Când intri în universitate, profesorii te deconcerțează. Aproape fiecare te sfătuește să nu urmezi încă prelegerile sale, sub pretext că ar fi prea grele pentru un student de anul I. și în definitiv mai e timp să le audiezi. În felul acesta se câștigă în prestanță. Apoi, oricare își închipue că ai să te faci specialist neapărat în materia predată de el, abrogându-ți prin încărcare de program posibilitatea de a-ți asuma o cultură cât de cât generală. Aproape niciunul nu încearcă să ne îndrumeze spre creația originală, ci numai spre studiu și cercetare mărginită la culegeri de date, către statistici, și încă în mod imitativ, — o muncă inutilă pentru formarea sufletească a tineretului, pentru că înmagazinarea de cunoștințe la care te silește cercetarea, e insuficientă.

Forurile școlare încearcă o reformă a învățământului superior. Vor să-i dea o nouă organizare. Poate și alte programe. Trebuie să se știe însă că ceea ce face valabil un program sau o

nouă organizare, este omul. În universitate, acestuia i se cere să fie un bun pedagog. Tăria morală, consistența sufletească, un caracter de oțel, o dezvoltare firească a omului, trebuie să-l precedă oricum pe savant. A răta tocmai în universitate asemenea imperative, e mai rușinos decât faptul că nu vei fi devenit învățat. Pentru aceasta e încă vreme. Însă ca să le dai de mal atât pe una cât și pe alta, aceasta e mult prea grav. Rezolvirea crizei universitare reclamă o ieșire tocmai dintr'un asemenea impas. De sigur, mai mult decât orice, tot timpul va pune umărul și aici. În țara românească totul se face „cu timpul“.

ION ȘTEFAN

„Sociologie Generală“ de P. Andrei*)

Se întâmplă în viața interioară românească un fenomen curios. Chemați fiind la o viață proprie de stat, cât și la o viață culturală de scurtă vreme, ne dăm silința să pășim cât mai repede atâturi de popoarele cu o tradiție socială și culturală lungă și bogată. Pentru aceasta ne-am însușit o agilitate de a ne introduce, de a trata și de a termina repede, atât problemele practice de stat, cât și problemele sociale teoretice, sau problemele culturale în genere. Ne-am făcut un fel de calitate națională, de care ne mândrim nu arareori, din posibilitatea de a ne însuși repede anumite teme de viață materială, sau spirituală și de a ne acomoda. Această goană ne-a dus la o mulțime de superficialități, de erori și chiar de ignoranțe.

În România tânără, care n'a trecut niciodată pe lângă altarul marilor creații culturale, care n'a avut (decât în mod legendar) oameni, care să simtă mândria afirmării unei valori spirituale de rang universal, cari în cadrele ei de viață colectivă, n'a creat știința nici literatura mare și nici o filosofie, astăzi s'a născut în mijlocul noii generații un fel de răceală față de valorile culturale, un vot de blam dat spiritului și o neglijență înspăimântătoare față de pregătirea științifică, toate acestea din tendința vădită de a intra în viața politică. Aceasta pentru motivul că viața politică prezintă interesul de căpetenie al țării noastre. În fond acest lucru la noi se întâmplă pentru că acesta e pulsul vremii și mai mult așa se întâmplă în unele țări ale Apusului.

Absurditatea acestui lucru nu se vede numai din punctul de vedere al celui care pledează pentru valorile spirituale, ci chiar din punctul de vedere al vieții noastre interioare. Dacă unor țări din Apus li se permite, într'o anumită măsură, să facă o întoarcere dela valorile spirituale (în Germania de ex.) aceasta, pentru că ele au trăit o epocă de mare înălțare culturală, pe când noi nu. Și să nu se uite un lucru, că dacă tinerii acestor țări se pregătesc mai mult prin activitate politică și prin aportul pe care ei îl pot aduce prin muncă și organizare socială statului, decât printr'o preocupare spirituală bogată, în locurile de comandă ale vieții spirituale — în universități și laboratoare, etc. — au rămas elemente capabile și deja recunoscute. Lipsa de pregătire a tineretului în această direc-

*) Serisul Românesc, Craiova.

ție nu aduce, cel puțin momentan, nicio criză.

La noi nu se întâmplă astfel.

Renunțul tinerilor la valorile culturale și lipsa lor de pregătire în această direcție însemnează o criză în viața românească. Acest fapt mai înseamnă și o ironie dureroasă, pentru că este o renunțare la ceea ce nu cunoaștem încă. Din punct de vedere istoric am făcut un salt ca să fim alături de popoarele apusene care își aveau motivele lor interioare ca să ajungă în acest loc.

Același lucru se întâmplă și în domeniul culturii. Să luăm un exemplu din domeniul filosofiei. Se pot observa, în această privință la noi, două faze apropiate una de alta în timp. Întâia este faza în care gândirea filosofică nu-și făcuse apariția nici măcar sub formele ei cele mai timide. După război închegându-se o viață românească mai temeinică au început manifestările culturale în toate direcțiile. Am venit în contact cu Apusul, în care se făcea, se mai face și acum, o literatură filosofică, cu un fel de problematică subțiată la impresii individuale, în care se simte o descărcare a gândirii de toată problematica clasică a filosofiei, care trăise amiaza mare înainte. (Acesta este rezultatul direct al subiectivismului filosofic).

Noi ne-am atașat imediat acestui fel de a face filosofie. Au răsărit și la noi vizionari în domeniul filosofiei, un fel de oameni care-și povestesc, adeseori fantastic, impresiile de călătorie din țara filosofiei. A apărut și la noi o „*flustureală*” filosofică inspirată de gânditori din Apus de mână două.

Insă nouă ne lipsește o problematică filosofică de categorie grea. Noi prin viața noastră spirituală nu am trecut prin astfel de problematică. Nu numai că nu avem capete originale în această latură substanțială a filosofiei, dar n'avem o școală care să fie „exponentul” pasionat al acestei problematice (avem ceva cazuri, rare și prea puține). Prin aceasta am sărit de pe o parte a cojii pe cealaltă și am lăsat miezul afară.

*

Nu ni se pare nepotrivită această incursiune în viața românească cu ocazia unei note asupra cărții d-lui prof. P. Andrei: „*Sociologie Generală*”. Din contră, departe de a avea numai intenția să facem o teorie prea largă și vagă a acestei apariții, ni se pare că numai în felul acesta cartea, despre care este vorba, poate fi privită în adevărata ei valoare.

„*Sociologia Generală*” a d-lui prof. P. Andrei completează în direcția sociologică tocmai golul pe care l-am arătat mai sus. Din acest fapt reiese esențiala ei valoare privită prin prisma exigențelor noastre culturale. Profesorul P. Andrei s'a dovedit de data aceasta, mai mult ca oricând, a fi printre marii noștri gânditori, care pricep sensul orientării noastre în lumea culturii.

Se găsește în această carte, care îndeplinește la noi același rol pe care-l îndeplinesc în lumea întreagă aproape, operele des întrebuițate în domeniul sociologiei: „*Contemporary Sociological Theories*” a lui P. Sorokin, sau „*Die Philosophie der Geschichte als Soziologie*” a lui P. Barth, problematica sociologică de categorie grea,

expusă și lucrată cu mult simț de obiectivitate științifică. Cine își amintește numai puțin, cât de puțin caz se face la noi de cele mai importante probleme sociologice și cât caz se face de probleme de a doua mână (de anumite metode — mai puțin — practice sociologice) își poate da seama de importanța netăgăduită a acestei cărți.

Deschizând conținutul acestei opere cu anumite probleme de ordin general, în care se încearcă o delimitare și limpezire a conceptului de sociologie, definindu-i obiectul, autorul trece cu o rară înțelegere la discuția unor probleme de întâiul rang, cum sunt: „Sociologia și Filosofia”, „Problema legii în viața socială” etc. Tot aici face expunerea câtorva concepțiuni sociologice importante ca: Formalismul, Relaționismul, și a.

Partea a doua a lucrării delimitează conceptul de societate, privindu-l prin diferite teorii (organiciste, contractualiste, economice, etc.), urmărind în același timp atât factorii și condițiile vieții sociale, cât și geneza, structura și evoluția ei.

Nu este locul într-o notă să se dea date asupra unei cărți atât de cuprinzătoare și pretutindeni importantă, cum este cartea d-lui P. Andrei; nu e posibil nici măcar o schiță a ei. Un lucru trebuie însă accentuat. Materialul bogat precum și forma lucrată și gândită cu care autorul prezintă această carte poate permite cititorului atent să-și formeze un concept rotund despre felul cum se prezintă sociologia. D-l P. Andrei prezintă un roman obiectiv-științific cu foarte multă putere de stăpânire asupra eroului său, deslegându-i unul câte unul toate gândurile, intențiunile și greșalele.

*

Am lăsat, înadins, un lucru important la sfârșit. *Cartea este scrisă pentru studenți.* Mai mult — este scrisă cu o anumită intenție; de a oferi tineretului posibilitatea de a se introduce în gândirea științifică și filosofică, de a-i arăta unele din tainele, frumusețile și prăpăstiile din țara spiritului și de a-l atrage înspre ele. Aceasta o spune d-l P. Andrei în cea mai frumoasă și substanțială introducere pe care am citit-o în fruntea unei cărți de filosofie sau știință dela noi. Atașat organic vieții tinere, autorul prinde în cele mai reale și sugestibile culori problema tinerească și mai ales problema „noastră” tinerească. Se desprinde din această introducere admirabil tânărul nou cu tendințe de a întoarce spatele vieții spirituale și de a se arunca cu toată puterea în terenul cu activitate politică, în „mistica politică”, după cum spune autorul în mod pregnant. Aceasta ca să înlăture neputințele și greșalele bătrânilor în viața de stat. Ca într-o carte tăiată din suflet, se găsesc în această introducere gânduri, îndemnuri, regrete, toate pentru tineret. Desprindem tonica acestei manifestări a autorului, printr-o pledoarie pentru spirit și o chemare a tinerilor la locașul culturii, pentruca lărgindu-și lumea gândului să poată vedea mai adânc printre realitățile țării lor.

Nu trebuie decât să „vezi” ca să fii de aceeași părere cu admirabilul gânditor P. Andrei.

Văzută în întregime cartea d-lui P. Andrei este un fel de *mento*. Este timpul odată ca în viața spirituală românească să-și

facă loc și valorile tari; oameni cu problematică de categorie grea, care asemenea unor focuri puternice să stingă licuricii farsori, transfiguratori minusculi, care își fac tot mai mult loc. Tinerii să purceadă după steaua cea mare, călcând în picioare mincinoșii licurici.

ZEVEDEIU BARBU

Notă la expoziția Trucinsky *)

Expoziția lui Trucinsky are un revers; aspectul critic.

Citez din două ziare locale notițele ce-au apărut în numerele din 4 Octomvrie 1936.

Ziarul „Patria“ publică:

„Pentru a mări efectul plastic al nudurilor, pictorul Trucinsky — care-și deschide Duminecă, 4 Octomvrie, expoziția lui în Sala Prefecturii Județului, — are o artă specială, fie prin fondul sumbru, ce întrebuițează pentru a da un relief neobișnuit, (sacul cu făină), grație și albului trupului feminin, fie prin atitudinea de reverie și contemplare a ființei ce i-a servit de model“.

Ziarul „Națiunea Română“ remarcă:

„ — Poezia Acoperișurilor — Rar am văzut un pictor, care să fi prins atât de sugestiv și plastic întreaga poezie a acoperișurilor colective ale unui oraș privit din înălțimea unui turn, cum a făcut-o pictorul E. Trucinsky, care care-și deschide Duminecă, marea lui expoziție în Sala Prefecturii județului. Privind Clujul din mari înălțimi, în zi de iarnă — pictorul Trucinsky — ne-a dat o substanțială întruchipare a întrezei poezii ce rezidă sus, la încheierea caselor, cu acoperăminte vechi și noi, de țigle roșii sau negre, țuguiate sau plane, cu turnuri și turnulețe. Dar vor fi și alte surprize interesante pentru public la această expoziție a pictorului Trucinsky“.

Măntreb, cine este autorul acestor notițe de „o artă specială“, (bănuiesc că e unul și același) care vede pictura prin această nouă perspectivă?

Stimate domn, nu te gândești că expoziția d-lui Trucinsky, prin faptul că e publică, nu aparține numai intereselor acestui pictor, ci și opiniei publice și'n general culturii poporului nostru? Nu crezi că'n firava noastră mișcare artistică s'ar cere din partea tuturor care pot colabora la promovarea ei, mai întâi o orientare în această materie și apoi o cinstită și obiectivă atitudine?

Doamna Gal Ferent, Sala „Minerva“ Cluj

Expune covoare lucrate din motive decorative și din diferite compoziții. Armonia cromatică salvează deseori banalitatea motivului decorativ. În colori însă, zace o armonie orientată într'un singur sens. S'ar putea zice că colorile sunt dintr'o singură gamă. Ori decorativul la un covor trebuie să aibă caracter simfonic, o îmbinare multiplă de forme și colori, toate legate printr'o unitate care coordonează extremele cromatice și îndrăznelile de compoziție. Covoarele figurale au o monotonie de compoziție unde doar simetria este sin-

*) Vezi — Expoziții de artă plastică —, Nr. 12. An. IV. pag. ...

---

gura valoare estetică. Nimic nou, nici-un act de curaj.

Iată un gen unde arta decorativă studiată și adaptată acestei nevoi ar da rezultate satisfăcătoare. Mai ales că, s'ar putea aplica nenumăratele motive de artă populară, motive ce rămân rurale nefiind întrebuințate în arta cultă.

M. Füzesséry, Sala de sticlă a Prefecturii — Cluj

Când omul primitiv s'a retras în peșteră, spre a nu fi lipsit de natura față de care se simțea sclav, și-a adus-o acolo în grotle sale cuaternare. A zgâriat pereții cu figuri de animale, cu scene de vânătoare și cu simboluri de-ale vieții. Nimeni n'a bănuț în acele timpuri unde va ajunge omul burghez al secolului al XX-lea, căruia i-a rămas sădit atavic în instinct, simțul și darul de-ași aduce natura în casă. Astfel s'a născut pictura. Este aproape un indiciu de superioară situație socială de-a avea în casă tablouri *pictate în ulei*. Lumea le caută special pe acestea, special pictate în ulei. Calitățile care se cer acestora e să fie „frumoase”, să semene cu natura, adică copii cât mai fidele. Pentru aceste nevoi nevinovate s'a creat o clasă specială de pictori. Pictorii gustului nostru cel de toate zilele. Fiecare orașel de provincie își are pictorul său, iar capitalele de județ, câte doi sau trei. Expozițiile lor anuale aduc recolte bogate, iar clasa „cultă” își face o problemă din a cumpăra ce este mai frumos. Și nu rar se întâmplă discordii între familii pe tema vreunui tablou „mai mare” achiziționat mai repede de una din părțile beligerante.

La Dra A. Füzesséry am admirat exactitatea desenului și copia fidelă a unor colori. Mă amuză gândul: câți nu vor ofta că 'n timpurile acestea grele nu pot cumpăra un tablou din expoziția A. Füzesséry?

V. BENES

CĂRȚI

G. Ursu: Istoria literară a Bârladului, II; - M. Șerban: Infirmii; - Mihail Sadoveanu: Nechifor Lipans Weib, trad. germ. de H. Krasser; - N. Crevedia: Buruieni de Dragoste.

Profesorul G. Ursu dela Bârlad publică în broșura pe care o prezentăm abia acum cititorilor, capitolul II. dintr'o *Istorie Literară a Bârladului*, în care, după cum ne spune în prefață, se vor cuprinde patru părți, rezumând cronologic activitatea literară concentrată în jurul revistelor apărute și în legătură cu acel oraș moldovenesc. Capitolul I: „Sămănătorul”, „Paloda politică”, „Paloda Literară”, „Gheorghe Lazăr”. Capitolul II, cel de față: „Făt Frumos”, „Freamătul”, „Florile Dalbe”. Capitolul III: „Ion Creangă”, „Miron Costin”, „Răzeșul”. Capitolul IV: „Graiul Nostru”, „Vremuri Bune”, „Scri-sul Nostru”. Broșura, care ne aduce acum cele cuprinse în capitolul II. al viitorului volum, ne dă o imagine redusă a lui. E vorba

de un început foarte onorabil de istorie literară provincială în primul rând, fiindcă trece în revistă activitatea unor reviste care au apărut la Bârlad. Apoi contribuția d-lui Ursu capătă și o valoare indirectă pentru întreaga istorie a epocii semănătoriste, devremece acele reviste se încadrează în mișcarea literară respectivă. În acest sens lucrarea d-lui Ursu apare ca o mărturie venită din fața locului oarecum; deci ca un mijloc de control și poate chiar de întregire a înfățișărilor mișcării amintite. De aceea autorul începe cu definirea Semănătorismului, de îndată ce analizează rostul revistei „Făt Frumos“, contribuția cea mai aleasă a Bârladului la literatura românească. În acest scop autorul citând textul corespunzător din „Istoria Literaturii Românești Contimporane“ a d-lui prof. N. Iorga (p. 54), constată, în controversă cu afirmațiile d-lui Eug. Lovinescu, că în concepția d-lui Iorga n'a existat acea confuzie a eticului cu esteticul, ce i s'a imputat; ci o *întâetate a eticului asupra esteticului*, *) impusă cu energie de starea societății românești de pe acea vreme, care, sbuciumată de problema țărănimii, a unității naționale, a înstrăinării clasei noastre conducătoare de limba și viața autohtonă, cerea imperios o *orientare nouă*.

Cred că și în aprecierea d-lui Ursu este oarecare confuzie. Numai exagerările care au dat ceea ce se poate numi „Semănătorism“, ca tendință extremă, au avut acest caracter. Literatura adevărată, arta literară de la *Semănătorul* a depășit tendința în sine, impunându-se, orice ar susține istoricii literari, prin valoarea ei. Când d. Iorga scria Ardelenilor dela „Luceafărul“ „îndemnându-i să lase la o parte pentru moment arta pentru artă, dată fiind greaua luptă națională în care erau prinși“, nu-i îndemna de cât să *facă artă*, mai ales și cu elementele experienței naționale și pe această latură a culturii noastre; nu-i îndemna însă — să nu uităm o clipă! — nici de cum să nu *facă artă* decât numai din ceea ce unii numesc „etic“ sau mai știu eu cum. Este elementar să credem că profesorul Iorga își da seama de faptul că orice tendință poate fi pusă în serviciul artei numai de către talentele veritabile; ceea ce s'a întâmplat chiar: ce au făcut Goga, Sadoveanu, Iosif, Cerna, Gârleanu (cer iertare rafinaților care nu-l pot aprecia!) și alții, de cât aceasta? Iată unde trebuie văzută adevărata înnoire *dată* de către profesorul Iorga. Istoria comparată a literaturii, acea ramură a literaturii universale așa de cultivată azi, ne arată cazuri analoage în diferite epoci, aiurea. Nu d. Iorga a confundat etnicul cu esteticul. Lucrul se poate dovedi cui are bunăvoință și mai ales bunăcredință. Acest lucru l-au făcut unii scriitori semănătoriști și poporaniști, exagerând sau neînțelegând cerințele maestrului. Este vreme să se *facă dreptate* d-lui Iorga. Cei care am trăit aceste sbuciumări în frageda noastră tinerețe de atunci *știm*, nu răstălmăcim însă, adevărul. Ar fi interesant să se vadă ce istoric literar serios ar putea susține că directivele d-lui Iorga, sfaturile sale principale, au fost sterpe și că din ele n'a rodit — înafară de acea vijelioasă mișcare ce a dus la realizarea aspirațiilor sfinte ale Românismului

*) Sublinierea mea: R. D.

întreg — și o renaștere a literaturii naționale... Nu e vorba aici să fixăm condițiile materiale care au pricinuit această evoluție istorică a spiritului național, ci, accentuăm, e vorba de fermentii ideologici, de cauzele spirituale ce au provocat-o intenționat și deci conștient, sustrăgând-o de pe alte căi. Aici stă marea valoare de călăuzitor a acestei personalități care, prin suflul covârșitor de viață nouă ce la dat talentelor epocii, a crea atmosfera sufletească asemănătoare epocilor mari de renaștere din alte părți.

Explicațiile date de Ibrăileanu, despre care amintește d. Ursu, sunt toate explicații de natură istoric-sociologică; dar ele nu prezintă nici toate condițiile creerii curentului, nici mai ales valoarea estetică a acestei arte tendenționiste, în sensul bun al cuvântului. Dacă s'ar putea dovedi definitivă incompatibilitatea dintre materialul etnic și dintre expresia estetică a unei arte, atunci directivele d-lui Iorga s'ar putea condamna. Cine poate fi însă așa de naiv sau așa de pervers în judecată spre a face acest lucru? Căci tocmai în numele unei estetice adevărate nu se poate susține așa ceva. În judecata mișcării dela *Semănătorul*, e bine să nu se uite o deosebire: directivele d-lui Iorga, care se pot urmări în paginile revistei (sau chiar în cele două volume dintr'o *Luptă Literară*), precum și în revenirile domniei sale în alte scrieri, nu pot fi confundate cu realizările de orice fel, crescute de pe urma acestei doctrine, mai ales de către cine știe ce înseamnă o revistă și cum se construște, număr de număr, clădirea unei credințe literare într'însa. Unele din acestea au putut fi exagerate și, ca atare, tăvălugul necruțător al timpului a restabilit echilibrul tăcerii... Celelalte au rămas definitiv în zestreia artei românești, cu toată împotrivirea zădarnică și turbure-văzătoare a dușmăniilor ce le-au întâmpinat. Vezi că nu zavistiile și mișeliile celor care mârâie de după gardurile neputințioasei, pismuitoarei uri, hotărâsc viitorul lucrurilor trainice, care, chiar dacă pornesc dintr'o limpede chibzuință, trebuie să fie încălzite de focul creator a credinții într'un ideal, de avântul nesecat al unor aspirații care pot repede ajunge și ale altora, mai ales că pornesc din acest îndemn și nu din interese meschine, ascunse, personale.

Cât privește readucerea preocupărilor artei literare românești în vadurile aspirațiilor poporului nostru, cercetarea izvoarelor de care vorbeam mai sus, se poate acum întregi de comentarul făcut de către profesorul N. Iorga în volumul II din *Istoria literaturii românești contemporane*, cap. II din care citez următorul scurt pasaj, foarte elocvent:

„Am recunoscut o necesitate firească, înaintea căreia trebuie să se plece oricine ca înaintea unei noutăți a naturii: aceea de a da neamului românesc o literatură care să pornească dela el, dela ce e mai răspicat și mai caracteristic în el, și de a da în același timp literaturii universale, în formele cele mai bune ale ei, un capitol nou și original”. (pagina 57).

Era, așa dar, vorba de o înnoire, nu de o reducere exclusivistă a oricărei arte literare la ceea ce s'a numit așa de nepotrivit, câteo-

dată, *semănătorism*. (Pentru documentarea mai precisă a acestei teme, să se cerceteze lucrările citate mai sus și câteva locuri, foarte prețioase, din admirabila carte, ce ar trebui recitită mai des, mai ales azi, *Istoria Românilor în Chipuri și Icoane*, pentru bunele tablouri sintetice de viață socială ale trecutului ce încadrează adesea povestirea. Așa, de ex. cap.: „Ideile conducătoare din viața poporului românesc” și „Viața sufletească a poporului român”).

Eu personal — cer iertare pentru această cutezanță — cred că nici primatul eticului asupra esteticului nu se potrivește întocmai caracterizării estetice d-lui Iorga, cuprinsă în directivele date de către domnia sa literaturii noastre la începuturile acestui veac; deși unele afirmații, nu destul dezvoltate, ar putea duce, greșit, cred, la această încheiere. În definitiv și astăzi unii critici care au curajul sincerității și onestitatea neîmpăunării cu „emblemele” modei condamná un anumit fel de imoralitate a artei. Am scris despre acest lucru cândva comentând primul roman al criticului Oct. Șuluțiu, în paginile acestei reviste. E vorba de acea imoralitate incontestabilă, care depășește interesul artistic al unei cărți prin arătosenia ei libidinoasă, prin instigarea anumitor porniri surde, luate ca scop nu ca mijloc de expresie. Va conveni orice om nepărtinitor că aceste preocupări trec dincolo, ori rămân dincoace de esența artei propriuzise, pășind pe tărâmurile lăaturalnice ei sau fără legătură cu dânsa. E vorba apoi în al doilea loc, de acea distincție, așa de bine formulată de M. S. Regele în discursul Său dela 13 Mai 1934: „... linia de demarcație (între artă și morală). Aici stă întreaga problemă, fiindcă moralitatea și influența unei cărți nu pot fi aceleași asupra oricărui strat social. Acela care are sufletul mai oțelit, acela care are mintea mai clară, acela care are o mai mare doză de intelectualitate și de cunoștințe acela nu poate fi pervertit; alții, poate că da”. („La deschiderea Săptămânii cărții”, p. 116 din vol. *Discursuri Culturale*, publ. de „Biblioteca pentru toți”, nr. 7500—1501). Nu am avut prilejul să aflu părerea d-lui prof. Iorga în această privință, acum; dar sunt aproape sigur că la această punere a problemei părerea domniei sale nu se opune. Din acest punct de vedere condamnăm exagerările literaturii noastre actuale, indiferent de persoana care le face și care, uneori poate fi simpatică, alte ori mai puțin... : asta nu hotărăște nimic în aprecierile noastre asupra *operelor sale!*

Însfârșit, pentru că acest comentariu a fost prilejuit de broșura d-lui prof. Ursu, pentru că vom avea prilejul să discutăm amănunțele cărții sale întregi, când va apărea volumul anunțat, ne vom opri acum asupra altei chestiuni din broșura de față. Autorul arată atmosfera de solidaritate a scriitorilor care au scos susnumitele reviste la Bârlad. Această atmosferă a fost tulburată un timp de o neînțelegere, ale cărei urmări se află, mi se pare, și în motivele tipării lucrării d-lui Ursu, cel puțin în parte, anume supărarea dintre d. G. Tutoveanu, cunoscutul poet bârlădean și Em. Gârleanu, din anul 1904. Ea duce la discutarea direcției revistei „Făt-Frumos”, pe care unii o atribuesc d-lui Tutoveanu (așa face și autorul acestei broșuri, alături de alți cercetători), alții, lui Gârleanu. În urma acelei

certe d. Tutoveanu părăsește redacția revistei. O scrisoare a lui Sadoveanu, trimisă atunci poetului, (15 Sept. 1904) vorbește așa: „Eu socot că au sosit oarecari deavoli care și-au vârit coada în afacerile tale și ale lui Emilgar și n’ar fi bine să lăsați lucrurile baltă, mai ales că el (Gârleanu) vorbește cu dragoste de tine...“ Pluralul acesta al ascriitorului acestor șiruri arată, cel mult o tovărășie între cei doi redactori ai lui „Făt-Frumos“. De altfel argumentarea d-lui Ursu din broșura de față nu e suficient de convingătoare, în lipsă de documentare mai bogată.

Tot o scrisoare a lui Sadoveanu, publicată de d. Ursu în această broșură, pare a dovedi că poetul Tutoveanu plătea unele colaborări (în 1904), dar tot din anul acesta scrisorile lui Gârleanu către d. Iorga dovedesc că acela supraveghea tipărirea revistei și apariția ei. Ar rezulta: fie că ambii scriitori purtau, ca directori, grija revistei, fiecare cu atribuții împărțite într’un fel oarecare, ce putea alterna, pare-se; fie că Gârleanu, care s’a considerat și mai târziu continuator nedreptățit în această privință, a și fost tot timpul conducător și întemeietor. Scriitorii care au avut legături cu „Făt-Frumos“ ar putea dovedi care-i ipoteza cea adevărată. Oricum discuția e interesantă pentru moravurile literare dela noi, asemănătoare în multe privinți cu cele de acum. Prin discuțiile ce le va trezi și prin contribuția reală ce o aduce la istoria literară scrierea prof. Ursu e binevenită: așteptăm urmarea!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am fost printre cei dintâi care am prețuit talentul de povestitor al d-lui Mihail Șerban cu prilejul apariției primului său roman *Idolii de lut*. Pe atunci scriitorul acesta era un nou venit pe meleagurile literaturii. Rețineam atunci („Pagini Literare“ an. II, nr. 1) concentrarea povestirii, destoinicia dialogului, puterea de observație, intuiția justă și redarea plastică a copilăriei, puterea de substituie sufletească a autorului față de personajele sale ș. a. însușiri care ne îndreptățeau să găsim în scriitorul începător promisiuni ce așteptau să se înlăptuiască și mai spornic în viitor. Avem astăzi mulțumirea să spunem că prevederile de atunci s’au realizat. Cu *Infirmii*, noul său roman, d. Mihail Șerban își câștigă un loc frumos în literatura noastră actuală. Realist și social, deci și psihologic în această încadrare a faptelor, *Infirmii* e un roman care aduce o altă lume, mai exact, o altă înfățișare a lumii provinciale dela noi în făgașurile literaturii. Veți găsi, așadar, povestirea, — la început cam lăncedă, e drept; foarte ademenitoare în partea a doua, — a legăturilor câtorva familii dintr’un oraș de provincie și dela țară, din care veți vedea cum privește autorul nostru viața societății actuale. Avocați, medici, învățători și câțiva țărani; dar mai ales copiii acestora, noua generație al cărui profil sufletească și ale cărei reacțiuni sociale autorul le prezintă în romanul acesta. Accentul pe care dânsul îl pune pe anumite infirmități sufletești și corporale — de unde și titlul cărții, — dă prilej scriitorului să portretizeze și să analizeze cu îndemănare demnă de subliniat chipuri și suflete omenești, să înfă-

fișeze abateri sufletești și morale, care primesc adesea atribute general umane și, prin aceasta, un deosebit interes, mai ales când e vorba de metehnele societății contemporane. Poate că nu-totdeauna aceste abateri sufletești sunt *infirmități* reale. De pildă plăcerea de a face rău a lui Sotir Voronean, care culminează în îndreptățirea dragostei curate dintre nepoata sa Lily și învățătorul Ion Vasile din Balomirești și pricinuește moartea acestuia, nu este, mai ales la început propriu zis o infirmitate, decât la... figurat. Dar să nu stăruim prea mult asupra unor amănunte exterioare, oricât ar fi ele legate de rostul titlului ce s'a dat acestui roman. S'ar putea grupa forțele acestei povestiri astfel: familia lui Iancu Balomir, urmași ai boerilor Balomirești, stăpânitori odinioară pe moșia satului cu același nume. Iancu este un avocat cu vază al țargului, un om de mare cinste. Dintre ai lui numai Ipcar, fiul său, are rosturi mai amănunțite în țesătura faptelor povestite. Familia lui Toma Olmazu, țăran fruntaș din Balomirești, copil din flori al bătrânului boer Ștefan Balomir, tatăl lui Iancu. Acesta nu știe însă nimic din taina părintelui său. Familia lui Cantemir Olmazu, fiul lui Toma. Copiii acestei familii, Lily, Tania și Gigel, sunt persoaneje din primul plan al acțiunii romanului *Infirmii*. Familia avocatului Vladimir Zegrea, din care participă direct la acțiune Valeria Zegrea cu apucăturile ei de sensualitate erotică și fata lor Jeannine. Familia de evrei săraci, muncitori și strânsi legați de viața burghezească a micilor orașe moldovenesti, în care strădania fiecărui îns îi dă puțința de afirmare individuală, fără a mai fi nevoie de numele familiei să-l illustreze: Haim-birjarul, Nusem-crășmarul și Molca, fata mijlocie a lui Nusem. Insfârșit câteva personalități bine conturate la început, care își vor împleni destinele cu acel al familiilor amintite: Cornelia Balomir, președinta unei asociații feministe, Sotir Vornean, avocat, cumnatul lui Cantemir Olmazu și doctorul Octavian Bratu, medicul spitalului, de origină bănățean, care-și făcuse medicina la București.

Întâmplările povestite în cartea *Infirmii* se întreșes pentru a ne da o puternică frescă a destinelor omenești, întruchipate în faptele și trăirile persoanelor înșirate mai sus. Nodul acestor activități formează acțiunea romanului, care se amestecă și se rezolvă în soarta acestor oameni, cuprinși de împrejurările vieții într'o împletitură de evenimente comune. Ceea ce mi se pare demn de reținut în romanul *Infirmii* este faptul că autorul reușește să zugrăvească destinul acestei grupări omenești ca tot, deși în sfera grupului care-l cuprinde, fiecare personaj își trăește viața proprie cu peripețiile sale particulare. Accentuez acest lucru pentru că nu veți putea spune, cercețând cu amănuntul scrierea aceasta, care sunt evenimentele principale hărăzite să constituie osatura pe care să se insereze mușchii acțiunilor și la care să ducă conduitele nervoase principale pentru a o determina. Nu găsesc în povestire altă unitate decât așea a destinului vieții colective ce e prezentată aici. Dacă e așa, și cred că nu poate fi altfel, încercarea dlui M. Șerban, voită sau nimerită astfel, are meritul unui procedeu modern ce trebuie subliniat. Iată întâmplările ce alcătuiesc seria destinelor omenești de care am

amintit: *Tania Olmazu*, copilă neastâmpărată, cade într-o zi din căruța bunicului Toma și e zdrobită, rămânând infirmă pentru restul vieții. Fapt care atrage alte întâmplări următoare: vâl de durere permanent pe familia ei, internarea sa în spitalul Balomirești, după sfatul medicului Bratu etc. *Ipcar Balomir*, fiul lui Iancu Balomir, jucându-se în stradă cu copiii de seama lui de-a smeul, se ceartă, pleacă acasă supărat și pe drum, cât pe ce era să fie călcat de birja lui Haim. Ajuns acasă, are un acces (probabil de epilepsie: autorul, deși ne vorbește mereu despre acest lucru, nu reușește să-l lămurească îndestul). De aici praful spaimei, al îngrijorării și nenorocirile ce se adaugă pe acest substrat fragil în viața feciorului de boeri, în viața familiei sale. În orașul acestor oameni sosește *Cornelia Balomir*, pentru a ținea o conferință feministă. *Cornelia*, sora lui Iancu, e o femeie foarte distinsă și inteligentă. Târgul frează între admirația puternică a celor mai mulți, mai ales a intelectualilor și bărfelile, inofensive de altfel, ale altora. *Drul Bratu* recunoaște într-însa pe vechea lui simpatie din vremea studenției și, fiindcă iubirea lor rămăsese un început nevinovat al tinereții, cei doi o reîncep. *Cornelia* părăsește mișcarea de emancipare a femeilor, *Bratu* părăsește izolarea și singurătatea și se căsătorește cu *Cornelia Balomir*. În felul acesta, *Ipcar* își află doi prieteni și un sprijin puternic. Atât *Bratu* cât și *Cornelia* sunt două suflete distinse, gata spre binefacere și ajutor, exemplare destinate suferinței tocmai din această pornire adâncă a firii lor. *Vladimir Zegrea* este un maniac. Boer decăzut din starea vestitelor boerii de odinioară, își câștigă prin avocatură existența. Dar echilibrul său sufletelesc e sdruncinat de patima cercetării documentelor strămoșești, pe care le ține sub chee într'un sipet, și de purtarea soției sale, *Valeria*, ale cărei simțuri se cer potolite încă și își găesc, vremelnice și eferente, calmarea în adulterul cu smintitul *Sotir Voronean*. Aceasta e un desechilibrat sufletește: un om care află plăcerea în răul altora, ceea ce îl face odios târgului întreg. Neputând să-și jertfească dorințelor sale pe *Jeannine Zegrea*, trebuind să se mulțumească doar cu trecătoarea dragoate (?) a mamei acesteia, nenorocind o familie, sdruncinând definitiv nervii lui *Vladimir Zegrea* și reputația fiicei acestuia; în cele din urmă, se amestecă în dragostea dintre nepoată-sa *Lily* cu învățătorul *Ion Vasile* din Balomirești. *Lily* era acolo, însoțind la spital pe sora sa mai mică, infirma *Tania*. Găsind pe cei doi tineri stând de vorbă în fața spitalului, trece pe lângă ei furios, ducându-se să vadă pe *Tania*, apoi pleacă fără se dea vreo atenție lui *Lily*. Aceasta, speriată, lasă la poarta spitalului pe învățător, se duce la sora ei, află de furia și vorbele proaste ale unchiului *Sotir*, pentru ea și *Ion*, se întoarce prin ploaie după învățător să-și scuze plecarea bruscă; răcește, capătă o pneumonie și moare foarte repede. Acest fapt sdruncină însă sufletul exaltat al lui *Sotir Voronean*. Da acum, el va fi obsedat de moartea nepoatei sale ce-i va chinui restul zilelor. Portretul lui *Lily* din casa părinților va fi, aproape ca în „*Daphne Adeane*“ a lui *Maurice Baring*, un prilej al excitării acestei stări obsedante, dar și un prilej de ana-

liză pentru autor. Chipul acestui om se desprinde cu vioiciune în tot cursul povestirii și stăruie puternic în mintea noastră după citirea cărții, multă vreme, tocmai pentru că are și adâncimea și relieful necesar unui personaj care trăiește ca și cele din realitate. De altfel același lucru se poate spune mai despre toate celelalte personaje ale romanului *Infirmități*: Ipcar, Jeannine, Tania, Gigel, Cornelia; fiecare din acestea cu gradul lor de reliefare. O altă serie de fapte privesc pe drul Bratu. Acesta are multă simpatie pentru Haim, nenorocitul birjar împovărat cu o droaie de copii și cu sărăcia lucie de care nu poate scăpa. Trebuind ca nevasta lui Haim să mai aibă încă un copil, acesta se duce la Bratu și-l convinge se o scape de belea. Operația chirurgicală aduce moartea femeii. Voronean, la început prieten cu Bratu, acum certat dela venirea Corneliei Barlomir, denunță cazul parchetului. Bratu scapă, după o instruire elementară a cazului, datorită simpatiilor și prestigiului de care se bucură în oraș. După acest fapt nenorocit Bratu se căsătorește cu Cornelia. Ipcar, slăbit de boală e fixat în casă mai mult timp și duce o viață izolată, spre deosebire de prietenul său Gigel, puternic, bine pregătit pentru lupta vieții. Ipcar simte o dragoste tot mai mare și curată pentru Jeannine. Mărturisindu-se lui Gigel, acesta urmărește pe frumoasa fată, o ulește cu îndreznelile lui, îi câștigă simpatia și între ei se naște o dragoste furtunoasă din ce în ce mai vinovată; fapt care bucură pe Valeria Zegrea, mama Jeanninei. Această ciudățenie maternă e atribuită de către autor Valeriei ca o explicație (firească, psihologică pentru o mamă normală?) a urii acesteia împotriva soțului maniac pe care-l înșelase, cu cinism, și pe fata ei proprie ce se apropiase, după fapta mamei sale, mai mult de Zegrea, deși până atunci se temea de dârsul și pentru că mama ei o crescuse cultivând această spaimă. În mintea ei, căci poate autorul vrea să o socotească și pe Valeria Zegrea drept infirmă, sufletește, Zegrea este un dușman, care i-a distrus tinerețele... Oricum, cred că în cazul acesta autorul avea datoria să stăruie mai apăsat asupra acestei denaturări a unuia din cele mai așezate instincte ale fapturii umane; căci prin firea lor aceste porniri, la baza cărora se află adânci experiențe ancestrale și foarte vechi așezări de stratificări psihice, sunt greu de modificat. Deaceia atudinea Valeriei Zegrea pare nefirească și e insoțită mereu în mintea celor ce au citit romanul de o nedumerire asupra comportării sale de mamă denaturată. Din dragostea Jeanninei și a lui Gigel trebuie să urmeze prăbușirea fetei, care după multe stăruinți ale băiatului prin Ipcar ca să intervie medicul s'o scape de rușine moare, subțuțitul lui Bratu, la spital. Ipcar își agravase boala când a întâlnit odată pe stradă pe Jeannine și Gigel în mare tandreță. Acum însă, aflând starea de plâns a fetei, cedase rugămintelor lui Gigel și înduplecase pe drul Bratu să intervie. Acesta era urmărit de stilști, și de gruparea politică „Poarta de Aramă”, fiind bănuț de necredință, pentru că, spre binele bolnavilor, mutase capela spitalului de lângă sala de consultații. Vedem în acest episod fructificarea de către autor a evenimentelor sociale dela noi: stilismul este azi acut, iar gruparea

„Poarta de aramă“ este camuflarea sub altă numire a „Gărzii de fier“, pe care și Ionel Teodoreanu a utilizat-o într-un roman al său de anul trecut. Bratu, întors acasă de la operația nenorocită ce adusese moartea Jeanninei, se împușcă. Tocmai în clipa când faptul e consumat procesiunea stilistă... ajunsese la poarta locuinței medicului cu gânduri de răzbunare. Cei ai casei, Iancu, Cornelia, Ipcar erau la spitalul din Balomirești, unde-l duseseră pe Ipcar pentru desăvârșirea însănătoșirii (paralizia picioarelor care se declarase de câțva timp începuse a ceda.) Li însoțise și Tania, care voia să îngrijească de Ipcar. În cele din urmă ambii copii infirmi se leagă printr'o dragoste puternică.

Un alt chip de ființă nenorocită e infirma Molca, din familia lui Nusem. O deviată sexualicește, se pare — nici aici autorul nu-i destul de clar — din cauza unei anomalii fiziologice. Molca, Molca dela Moară, unde încercase a-și potoli pornirile în dauna Irinei, o fată care lucra împreună cu dânsa și știa de meteahna Molcăi pe care uneori o numea: „bărbătoiule“. În urma acestei încercări, Irina cade de pe o scară, e apucată de roata motorului morii și ucisă. Și aici nenorocirea urmează din pricina infirmității oamenilor. De altfel am putea grupa personajele romanelor în această privință în două categorii: ființe cu destinele frânte în moarte; sau cu viața distrusă pentru totdeauna din pricina fatalității ce s'a abătut asupra lor. Așa: Jeannine și Gigel, Lily și Ion Vasile, Voronean și Valeria Zagrea, Drul Bratu și Cornelia Balomir, Toma Olmazu, peste suflul căruia se abătuse greu păcatul strămoșesc și care moare fără a-l desvălui deplin, așa încât cele două familii Calomireștii și Olmăzeștii nu au de unde să afle că sunt înrudite. Tema aceasta rămâne oarecum subterană și neîndestulător exploatată de autor. Romanul *Infirmitii*, scriere de factură tragică ar fi câștigat prin adâncirea acestei idei. Destinul păcatului săvârșit de boerul Ștefan Bolomir pare a fi cauza, transcendentă parcă față de evenimentele povestirii, care e izvorul comun al lor. Dar cauza rămâne exterioară complexului epic ce alcătuiește miezul acțiunii romanului. Autorul o indică odată, în treacăt doar, și atât! Determinantul acesta comun al întâmplărilor este misterios și din pricina naturii sale iraționale, de altfel. Totdeauna o ușoară învăluire de mister plutește peste tragicul svăcnet al faptelor trăite de ființele acestui roman.

Nu știu dacă lucrul e voit de autor sau e o întâmplare ce scapă din compoziția cărții la care observația vieții, netăgăduit rodnică, parcă s'ar fi cerut încă prelucrată. De altă parte, sunt celelalte personaje, părinții mai ales, nenorociți de soarta tragică a copiilor. Vom sublinia, însfârșit, câteva părți ce ni se par deosebit de reușite: puternica scenă în care ni se descrie înmormântarea lui Lily la Balomirești pe când învățătorul Ion Vasile zace răpus de boală și nu bănuiește ce se întâmplă deși aude convoiul trecând pe lângă casa lui, apoi se silește spre a se ridica și-l vede, dar nu poate ghici dacă a murit Tania sau Lily. Gingașa creionare a lui moș Leonte, portarul spitalului. Scena primului fior de dragoste dintre Ion și Lily. Întâlnirea lui Bratu cu Cornelia. Mania lui Zeg-

rea și obsesia lui Sotir Voronean. Boala lui Ipcar.

Însfârșit, o observație pentru editura „Adevărul”: prezentarea îngrijită a cărții este numai exterioară, căci volumul mișună de greșeli. Cel puțin corectorii care nu știu ortografie puteau să fie îndreptați de un corector capabil. E o rușine a scrisului nostru actual această condamnabilă neglijență, care e cu atât mai gravă cu cât o au toate editurile.

Nechifor Lipans Weib este titlul sub care apare, tradus în limba germană, romanul *Baltagul* de Mihail Sadoveanu, datorită unei inițiative ferice a grupului de scriitori sași din jurul revistei *Klingsor* dela Brașov. Trebuie să spunem că este o fericită alegere. Un început fericit pentru prietenii care vor să cunoască prin romanul lui Sadoveanu sufletul simplu dar așa de adânc al poporului nostru dela țară. Căci, întocmai ca toți marii scriitori de pretutindeni, cel mai bun povestitor al literaturii noastre contemporane reușește în această operă de artă literară să sintetizeze, nu numai caractere și situații psihologice general omenești, ci însușiri etnice din care această omenie se răsfrânge în chipul cel mai firesc. Alegere fericită pentru noi, căci opera de înaltă poezie senină, viguros plasticizată în forma artei desăvârșite în acest volum, este cel mai nimerit misionar spiritual pe care-l putem lăsa, cu dragă inimă, să ne reprezinte în aleasa limbă germană a traducătorului, peste granițe. Și credem: să ne reprezinte chiar dincolo de timpul nostru. D. Harald Krasser, un destoinic traducător din literatura românească de azi, este acela care a dat în „Klingsor” excelențe transpuneri din poezii noștri contemporani în limba germană. Cititorii noștri își amintesc, desigur, de însemnările noastre despre acest lucru din „Pagini Literare” Nr. 10—1935. Editura *Albert Langen—Georg „Müller* dela München, rezultată din contopirea a două case editoare, acum cinci ani, a avut un imens succes prin lansarea colecției, celebră astăzi, „Kleine Bücherei” cuprinzând acum peste 50 de autori și peste 1¹/₂ milion de volume literare. De curând, din 1934, această editură a lansat o nouă bibliotecă „Die Bücherei Südosteuropa”, care a fost deschisă cu un roman din viața jugoslavă, anume: „Hadschi Gajka verheiratet ihr Mädchen” (H. G. își mărită fata) de Borislav Stankovic, căreia i-a urmat „Helden, Hirten und Hajduken”, o carte de povestiri populare muntenegrene de Gerhard Gesemann și, acum în urmă, „Neue bulgarische Erzähler” de dr. Draganewa și prof. Gesemann. În această serie, devenită în scurtă vreme cunoscută, apare acum traducerea romanului *Baltagul* și suntem convinși că va aduce editurii răsplata sacrificiilor, cucerind pe cititorii de limbă germană și câștigând literaturii românești, așa de frumoasă și, pe nedrept, nesuficient cunoscută, mulți prieteni prețioși.

Realizarea tehnică a acestui volum este o victorie a editurii germane, care merită toate felicitările noastre. Ea poate servi ca model din toate punctele de vedere: eleganță, comoditate, simplitate, acurateță, gust. Pe manșeta care învelește volumul, legat în pânză,

sunt arătate însușirile literare ale cărții lui Sadoveanu în cuvinte de caracterizare excelentă, ce depășește intențiile de reclamă obișnuite. Iată: „Acest roman al celui mai însemnat poet român actual, căruia-i apare pentru întâia oară o carte în limba germană, este o surpriză. Căci el se vedește ca o operă literară povestită cu atâta măiestrie, străbătută de un colorit așa de cald, de o omenie atât de chibzuit plăsmuit și, cu toată seriozitatea ei, străbătută de un umor așa de adevărat, încât poate fi așezată, fără îndoială, între operele cele mai bune din literatura europeană de astăzi“.

E bine ca cititorul român să știe cum e prezentat scrisul academicianului scriitor peste hotar, unde avem trebuința să se cunoască și contribuțiile poporului nostru la cultivarea valorilor spirituale ale omenirii. Și când acest rost se împlinește cu plămădirea expresivă a specificului nostru etnic, așa cum opera lui Sadoveanu reușește s'o facă, putem fi mulțumiți și putem aștepta, cu încredere judecata criticii. Socotim că, după succesul cunoscut al operei „Oedip“ de G. Eneșcu, cunoașterea „Baltagului“ în străinătate va fi o a doua izbândă a artei românești. Credem a ști că marea editură germană intenționează a traduce, peste câțva timp, alte două romane de Sadoveanu, *Creanga de Aur* și *Noaptele de Sânziene*, deopotrivă de caracteristice pentru înfățișarea poporului nostru, așa cum îl „vede“ un mare artist al său.

Traducerea lui Harald Krasser, a cărui muncă trebuie admirată și adusă la cunoștința aceluia care pot aprecia și răsplăti acest mare serviciu adus literaturii românești, este foarte meritorie. Domnia sa, pentru a păstra frăgezimea expresiei originare, a căutat cele mai adecvate întorsături ale limbii germane și, în același scop, a păstrat unele expresii tipic românești ca în original, dându-le la sfârșitul volumului echivalentul german. Socotim că legăturile dintre poporația germană din Ardeal și români, legături de veche suferință și prietenie, începând a se strânge azi prin trainice raporturi spirituale, va aduce o cât mai bună rodire pentru liniștea și prosperitatea acestei țări. Mai credem că se vor găsi scriitori români care să traducă din literatura acestui popor care are scriitori de seamă la noi, ceva din romanele contemporane, așa de interesante.

Tot astfel, suntem încredințați că lectura romanului de Sadoveanu, tradus acum în nemțește, va aduce cititorilor germani dela noi satisfacția ce o poate da o operă literară de valoarea „Baltagului“.

Buruieni de Dragoste ss întitulează, sugestiv și pentru autor și pentru cititori, „romanul“ d-lui N. Crevedia. Cartea aceasta, care are pretenția — așa scrie manșeta ce o învăluie — a fi un roman autobiografic... este un fel de pamflet, scris cu destulă ușurință stilistică, împotriva familiei Marta Rădulescu, (în roman Sanda B. Marinescu). Autorul se dispensează de orice discreție și delicatețe ca să expue confesional peripețiile dragostei pentru Marta în 402 pagini, fără a reuși să dovedească — în romanul acesta dovada că Marta Rădulescu nu e autoarea cărților ce le-a semnat, ar vrea să primeze — nimic altceva decât lipsa de caracter a eroului Trestieru,

precum și dorința lui de parvenire. Impresia acestor însușiri nu e ștearsă de încercarea de a le masca prin nu știu ce desiluzii, care fie chiar întemeiate, nu scuză procedeul în sine. Te întrebi: ce interesează, în definitiv, peripețiile autobiografice, expuse brut și fără vreun talent excepțional, nici măcar mijlociu, ale lui Trestieru; peripeții care au fost exploatare, încă odată, cu tendințe de scandal public într-o revistă?

În afară de elementul acesta supărător, se mai adaugă unele considerații politice, care n'au ce căuta într'un roman, mai ales autobiografic. Ele ar fi fost justificate dacă s'ar fi redat oarecum atmosfera caracteristică unei epoci (cum face Jules Romains ori M. Martin du Gard în romanele lor, sau C. Stere, mai puțin, într'al său). Dar așa, numai pentru a te justifica personal asupra unui fiasco sentimental, pe care puteai prea bine să nu-l etalezi în fața altora, măcar pentru motivul decent că ai arătat unele preferințe care sunt cu totul prea obișnuite și fără nimic universal omenesc, nu e justificată răfoiala pe sute de pagini. Hipertofia eului ce domină manifestările actuale la noi, mai ales într'o parte a tineretului, face pe oricine să se creadă un fel de Napoleon, sau cam așa ceva. Scandalul este o iefteună metodă de „romanțare”: vezi memoriile lui Manolescu și viața amoroasă a vedetelor, sau, de curând, a lui Miss Simpson! De aceea, credem că d. N. Crevedia, dela care te puteai aștepta la lucruri mai serioase, a greșit scriind această carte. Și gravitatea constă în faptul că perseverează în greșeală. Totuși pseudo-diabolicul scrisului său e banal și lipsit de orice artă. Uneori personajul principal e înfățișat cu o arătare de adolescent care știe orice, gata de a cucerii toate femeile, și de a învinge toate dificultățile, care e prieten cu toți scriitorii noștri de seamă — ale căror nume cu cheie falsă de lăcătuș rudimentar — se pot lesne ghici: dar care crede, totuși, că nemțesul *Handtuch* înseamnă mânășă... Nu e de mirare pentru un tânăr care mănuește cu dexteritate de boxeur nenumărate limbi: țigăneasca, italiana, franceza germana — curios că bulgăreasca n'o știe prea bine — engleza ș. a.! Altfel patima cu care scrie, condamnând și nedându-și seama că se condamnă, și pe sine e un delicios caz de megalomanie ce merită să fie studiat clinic. Incolo, numai bluff literar, ca și în multe din poeziile sale, în care, „maniera forte”, iluminată suburbic de focuri bengale și bombe stilistice ca la serbările populare, „cu bătlăii à la Port Arthur”, face impresie numai unui public care a „avansat” dela tiparița lui Ignatz Herz la romanul de senzație, pe care autorul poate ar fi vrut să-l scrie, dar n'a reușit. Arta cere seriozitate și muncă, mai ales când vrea să fie satirică și... veselă. *Burueni de Dragoste* este însă un strălucit exemplu al literaturii de scandal și de reclamă fără scrupul a propriului eu, care, de obicei, se cuvine a fi înfățișat cu modestie, mai ales când ceri altora lealitate și creștere. Spunem aceste lucruri în urma decepției ce o provoacă un talent pe care doream să-l întâlnim pe căi mai senine și mai rodnice, cum se obișnuise odată că poate merge cu mai mult succes.

ROMULUS DEMETRESCU

INSEMNĂRI

Cruciada declanșată prin revista „Cuget Clar” de sub conducerea d-lui N. Iorga trebuie socotită, fără șovăire, alături de cele mai semnificative evenimente în frământarea literară românească de azi. Ignorată sau tratată în deriziune la început, însoțită tot mai insistent de mârâitul incomodării de către tabăra celor vizați, publicistica de prestigiu și de echilibru sufletesc, n'a ezitat în a-i recunoaște incontestabila utilitate și frumusețe morală. În perioada de după războiul întregirii, renăscuta literatură românească s'a revărsat prin edituri și periodice cu o fecunditate rară, în cărți, genuri literare și nume, și, în aceeași vreme, cu o ne mai întâlnită invazie de lipsuri și... aberații. De-o pildă, în proză, concluziile critice sunt de acord, o seamă de scriitori, de altminteri nu fără talent, s'au complăcut în cultivarea unui erotic cu prelungiri fără temei, încât o reacțiune de undeva, de oriunde, colcăia în dorințele bunului simț general. Producția poetică propriu zisă n'a bătut nici ea drumuri mai fericite. Îndepărtată de rezonanța colectivă, reflex, în mare parte, al unor discutabile mode streine, a întârziat în fond pe lângă o bizară sensibilitate, streină cu totul de etnicul nostru, sau prezentând adeseori drept conținut un conglomerat de artificii pentru deslegarea cărora trebuie să ți se servească o cheie, iar în formă, s'a deplasat tot / mairadâncerspreLiorabarbarizare a limbii vechi și înțelepte și spre o stălcire nejustificată a legilor ei firești. Periodicele și mormanele de volume cu așa zise poezii, volume ale ultimelor decenii, ne oferă abundente specimene ale acestui fel de elaborări poetice. O operă de clarificare și cumintire se impunea ca o necesitate socială și națională. Nimeni ca N. Iorga nu era mai indicat la acest post cu pericole de cârmuire a vânturilor și de calmare a nebuniilor. Acțiunea sa a căzut vijelioasă și la timp. Condeii d-sale apasă deocamdată asupra eticului. Ceea ce a dat curaj multora să-i comenteze acțiunea cu un aer de aroganță și cu aluzii ironice la inconsistența materialului ce se publică în „Cuget Clar”. Observațiile și dojenele lui N. Iorga însă chiar cu aparența de necruțătoare asprime, întotdeauna aduc imense servicii. Ele vor avea adânci repercusiuni de lămurire și înnobilare a moravurilor și a scrierilor. Dar peste toate, reintrarea aceasta a d-lui N. Iorga în luptele și hărțuiele arenei politice, e obiect de meditație și admirație continuă. La o vârstă care dă dreptul odihnei, d-sa reia o acțiune de tinerețe, nu numai cu pasiunea în care toți nervii vibrează de elan și proștejime spirituală, dar și cu o măreție de cititorie vovodală, care ne copleșește veacul...

„Gândirea” a împlinit 15 ani de apariție și de strălucită contribuție de cea mai aleasă calitate la patrimoniul literar românesc. Destinul acestei reviste se împletește cu acel pe care l-au mai avut numai publicații ca „Dacia Literară”, „Convorbiri Literare” „Să-

mănătorul" și „Luceafărul". Temeliile fragilei literaturi românești, fondate înainte de un secol de către generația lui M. Kogălniceanu, s'au întregit prin adâncirea și europenizarea ce le-au dat-o „Convorbirile" Junimei, s'au cuminecat într'un românism de largă respirație prin Sămănătoriști și s'au înălțat prin perspectivele comorilor etnice ineputabile, jăruite de către Gândiriști. Firul sănătoasei noastre tradiții literare a fost luat cu evlavie din mâinile înaintașilor și prin sevele proaspete puse în circulație în toată ființa noastră etnică, artei literare românești i s'au deschis izvoare nesecate de continuă înnoire și de eternă valoare. Nu este un scriitor român consacrat din epoca actuală care să nu fi onorat cu scrisul său paginile „Gândirii", sau să nu-și fi luat sborul tot de-acolo. Întreg miracolul acestui periodic de elită este legat de numele distinsului poet, eseist și polemist de răsunătoare reputație, Nichifor Crainic, pe care un tânăr și merituos publicist nu exagerează nimic când îl elogiază în câteva fraze ca cele următoare: „În țara aceasta în care e o nenorocire să vezi just și o idioțenie să fii consecvent, în țara aceasta în care talentul și șantajul construiesc palate cu opt etaje, iar trădările aduc milioane, un om singur face să apară această superbă revistă din sărăcia și din credințele lui de atâtea ori crucificate. Ca un albatros rătăcit printre lișițele de baltă, omul acesta este Nichifor Crainic. De o viață întreagă el adună soare și cer pentru o catedrală grandioasă de lumină în care să intre tot spațiul românesc și de ani de zile boltește în paginile „Gândirii" din tăceri, din dărzenie și din durere, arc de triumf pentru omul nou"... Meritul „Gândirii" și al lui Nichifor Crainic, din atâtea puncte de vedere, e, într'adevăr, mare. Acest merit eu îl găsesc nu numai în creația literară specifică și în varietatea problemelor spirituale sulate pentru întâia dată acolo și menținute mereu la o încântătoare altitudine, dar e un deliciu a constata și înfățișarea, așa zisă tehnică, a acestui periodic, dela așezarea articolelor în pagini, desenele din interior sau culegerea titlurilor, până la afișul cu artă și gust al sumarului, ca și finețea sufletească cu care Nichifor Crainic a știut să suprimă distanța între revistă și noile promoții de scriitori dintre care și-a recrutat în continuu colaboratori valoroși și și-a îmborsărit caștele. Pentru toate aceste distincții urăm „Gândirii" și animatorului ei neobosit, ani mulți înainte, într'u învâlvorire spre noi culmi ale aceluiași patrimoniu literar și ideologic, ale cărui destine, deocamdată, îi aparțin indiscutabil...

O operă monumentală se anunță gata de tipar: *Atlasul Linguistic Român*. El va fi dăruit în curând lumii de către știința românească dela Universitatea din Cluj. Urmând îndrumările savantului profesor Sextil Pușcariu, d-nii Sever Pop și Emil Petrovici, profesori și dâșii și înamorați de studiul limbii, au explorat ani îndelungași graiul poporului românesc în peste 380 de sate resirate în cuprinsul țării, și chiar peste hotare, și astfel au alcătuit minunata realizare științifică românească: *Atlasul Linguistic Român*. Lucrearea va cuprinde 10 volume, imprimarea ei va dura 8 ani și va

completectă în chip strălucit opera realizată până în prezent, în acest domeniu, de către Atlasele Linguistice ale limbilor surori, al Franței, Cataloniei, Italiei, Elveției și al Corsicei. Realizarea acestei lucrări, după cum afirmă lingvistul Jacob Jud, prof. la Univ. din Zürich, va aduce o valoroasă contribuție și va deschide un capitol nou atât în lingvistica română, cât și în cea internațională. Știința românească și-a împlinit o frumoasă și patriotică datorință. E rândul clasei culte românești să facă dovada că înțelege strădaniile savanților săi, procurându-și pentru biblioteca familiară această epocală operă. Prospectele de abonare se pot obține la toate librăriile din țară și la Muzeul Limbei Române, Cluj, str. Elisabeta, 23.

Sub iscălitura lui Grigore Bugarin, citim în hebdomadurul „Fruncea” (An. IV, Nr. 3-17, 1937) următoarele două poezii în grai bănățan:

Copiii lu' Briedișianu

Cu șinie să făloșască tăt Bănatu?
Noi șcim: cu numili dă Briedișianu.
Aș vrea ca să-l cunoască baș tăt natu,
Că „nu-i rumân cum ieste logojanu”.

(Dă ai d'acuma n'aș pucea a dzișie
Is tăt băgaț' prin alea dă-s părciguri.
Și parcă-s puș năravu vechi să-l strășie,
Și parică-s bieceji cu tăt de friguri...)

Dar logojanu are mare nume
Prin ai d'or fost și poacie nu mai vin
Că Briedișieni-s duși ezi prăstă lume,
Iar noi nis triși, și poacie - avem ș'un chin.

Dar tăt nu plânjiem, că pră ungie imblă,
Duc omenia vechiului Logoj,
Și nis făloși că nu miERG cale strâmbă,
Și fală scriu pr'a vremilor răboj.

Bași Caius poartă omenia țării,
Ca ministeri prin alea țări străine,
Ș'ascultă 'n strană farmecul cântării,
Când, câcie-odată, prin Logoj măi vine.

Iar bași Tiberiu, în cântări vestitu,
Dă stă 'n Brașov, i suflietu cu noi,
Ș'ascultă glasu' șie i-o fost ursitu
Și cântă 'n doine cum cântați și voi.

Pr'acasă

Măi astă vară m'am fost dus pr'acasă,
Să văd șie fac ai mei și cum trăiesc,
Și am vădzut moșia ca-i frumoasă,
Și traiu 'n sat ii tăt al păuresc...

Că satu mi-i 'ntr'o voapină dă muncie
Și oamenii mai imblă cu obiăliă.
Muierili is în opinși de frunie
Și nu prea șciu să-ș' giăiă cu albiăliă.

Doar câcie una șie-i vienită noră
Din pustă ori din lunca lu' Cimiș,
Ș'aleargă crașii cu păpuși în horă,
Și stracă fața satului d'aiși.

Și dălea cu bărbați la Rășița,
În lucrătoare, — să măi fărțiesc,
Dar incolo, în satu Ohabița,
Îi obișeuil tăt al rumânesc...

Câtă frumusețe adevărată se desprinde din aceste versuri! Câte perspective admirabile și ce comoară de artă în acest grai bănățan, în care tânărul poet Grigore Bugarin se dovedește un vrednic urmaș al neuitatului său compatriot, Victor Vlad Delamarina!

TEODOR MURĂȘANU

PAGINI LITERARE

— ODATĂ PE LUNĂ —

INGRIJITE DE:

V. BENEȘ, M. BENIUC, ROMULUS DEMETRESCU, TEODOR MURĂȘANU, GRIGORE POPA, YVONNE ROSSIGNON

Redactor: TEODOR MURĂȘANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Abonamentul:

In țară, 1 an	Lei 180.—
Pentru autorități, instituții „	300.—
In țară, exemplarul . . . „	20.—
In străinătate	dublu

Oricine primește un număr și-l reține, se consideră abonat.

Redacția și Administrația: Turda, Piața Regina Maria, 23.

Manuscrisele *nu se înapoiază*. Domnii autori și editori, cari doresc să li se recenzeze volumele sunt rugați să le trimită Redacției.